Fondbolagens förening
SWEDISH INVESTMENT FUND ASSOCIATION

Fondmarknadens utveckling 1979-2019

- Så blev Sverige världsmästare i fondsparande

Rapportförfattare: Fredrik Pettersson, Gustav Sjöholm och Fredrik Hård

13 maj 2019

DAVID BAGARES GATA 3, SE-111 38 STOCKHOLM, SWEDEN, TEL +46 (0)8 506 988 00,
INFO@FONDBOLAGEN.SE, FONDBOLAGEN.SE

Sammanfattning

Fondbolagens förening fyller 40 år 2019 och det tycker vi ger oss en bra anledning att se tillbaka på fondsparandets och fondmarknadens utveckling under 40-årsperioden 1979-2019.

Fyrtio år än en lång tid och väldigt mycket har hänt. Statistik visar på ett bra sätt utvecklingen av nettosparandet, fondförmögenheten och avkastningen, men vi också har försökt att leta upp och lyfta fram vad som ligger bakom siffrornas utveckling. Slående är hur betydelsefulla framsynta politiska beslut har varit för hushållens fondsparande. Det i kombination med fondbolagens innovationskraft har bidragit till en fantastisk utveckling.

Rapporten börjar med att beskriva hur (fond)marknaden såg ut 1979. Därefter redogörs för utvecklingen under var och en av de 10-årsperioder som passerat med avseende på fondsparandet och fondmarknaden samt aktie- och räntemarknaden. Några av de långsiktiga trender som präglat perioden presenteras sedan i fyra avsnitt. Avslutningsvis lyfter vi blicken med ett kapitel om hur hushållens sparande utvecklats under de 40 åren. Dessutom har vi försökt smyga in lite information om Fondbolagens förening mellan varven.

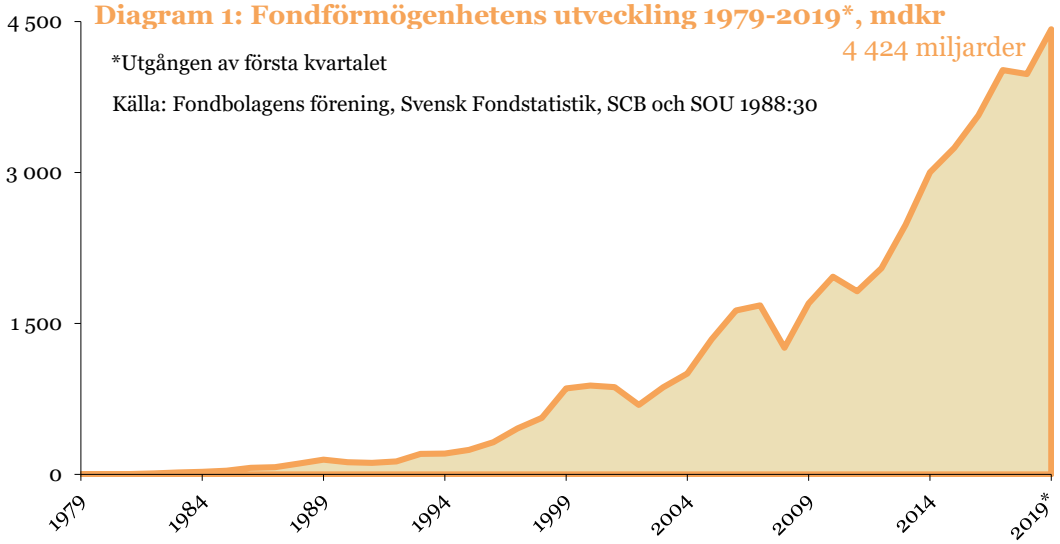
Innehållsförsteckning

Sammanfattning 2
Innehållsförsteckning 3
Inledning 4
Hur såg fondmarknaden ut 1979? 5
Fondsparandet tar fart 7
Aktie- och räntemarknaden: 1980-talet - Från stiltje till börsyra 9
Blandfonder vinner mark 10
Aktie- och räntemarknaden: 1990-talet - Internationalisering och IT-hausse 11
Fondsparandet breddas 13
Aktie- och räntemarknaden: 2000-talet - Stormig på börsen under nya milleniet 13
Fondsparandet tar nya former 15
Aktie- och räntemarknaden: 2010-talet - Den långa återhämtningen 16
Sammanfattning: Aktie- och räntemarknadens utveckling 1980-2019 17
Världsindex under perioden 1980-2019 19
Långsiktiga trender på fondmarknaden 21
Ökad kostnadsmedvetenhet bland fondspararna 21
Aktiefondsparandet diversifieras och konkurrensen ökar 22
Från direktsparande till pensions- och försäkringssparande 25
Hållbarhet - Från nischprodukt till utgångspunkt för fondförvaltning 27
Hushållens sparande 29
Hushållens tillgångar 29
Hushållens finansiella tillgångar 30
Hushållens sparkvot 33
Hushållens finansiella nettosparande 34
Milstolparna som gjort Sverige världsledande i fondsparande 39

Inledning

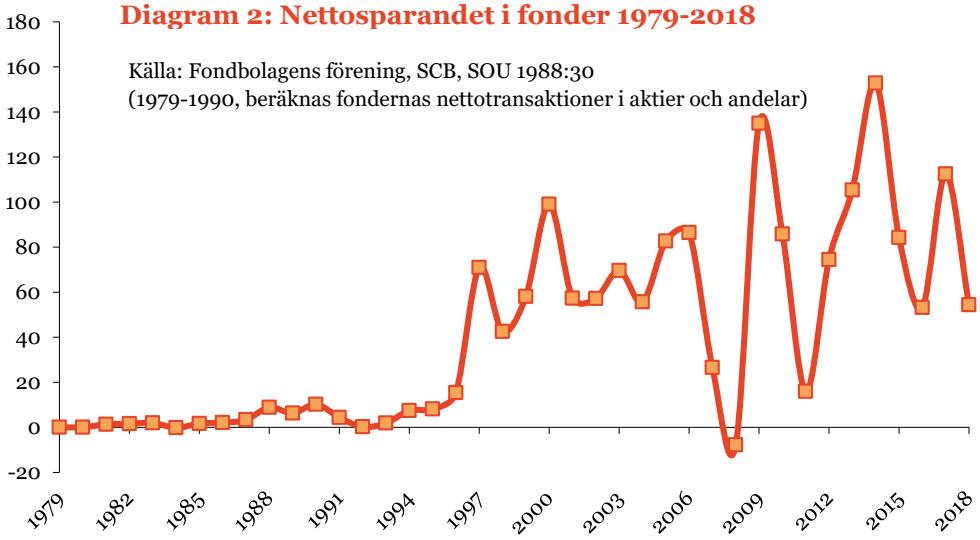
Den svenska fondförmögenheten uppgick i mars 2019 till 4 424 miljarder kronor. När Fondbolagens förening grundades för 40 år sedan uppgick fondförmögenheten till 1 miljard. Många faktorer har bidragit till den fantastiska utvecklingen. Framsynta politiska beslut (Skattespar, Allemansspar och Premiepensionen för att nämna de viktigaste), finansiellt sofistikerade hushåll (ett i jämförelse med andra länder mycket högt aktiemarknadsdeltagande) samt en fantastisk värdeutveckling (Stockholmsbörsen har stigit med i genomsnitt 15,8 procent per år under perioden) är troligtvis de främsta förklaringsfaktorerna.

Diagram 1: Fondförmögenhetens utveckling 1979-2019*, mdkr

Nysparandet i fonder har uppvisat en varierande, om än stigande, utveckling under de senaste 40 åren. I genomsnitt har 41 miljarder per år nettosparats och motsvarande siffra för perioden 1994-2018 (då Fondbolagens förening samlat in statistik) blir 64 miljarder kronor per år. Totalt har 1 650 miljarder kronor nettosparats (1979-2018), vilket motsvarar cirka 40 procent av förmögenhetsökningen.

Diagram 2: Nettosparandet i fonder 1979-2018

Sverige är unikt med sitt utbredda fondsparande. Inte i något annat land i världen sparar man i fonder i så stor utsträckning som i Sverige. Utöver sparandet till premiepensionen sparar 8 av 10 vuxna svenskar i fonder. Räknas premiepensionen med, är vi i princip alla fondsparare.

Fondbolagens förening

Sveriges Värdepappersfonders förening[1] bildades 1979 och tio år senare, 1989, bytte man namn till Fondbolagens förening. Syftet med föreningen var vid bildandet att:

- främja aktiefondsverksamheten i Sverige,
- gentemot myndigheter och lagstiftande organ hävda fondandelsägarnas gemensamma intressen,
- arbeta för en väl fungerande värdepappershandel samt,
- utgöra kontaktorgan för fondbolagen i Sverige.

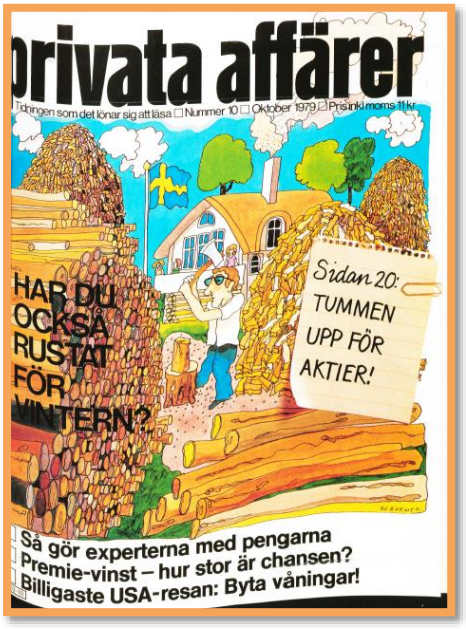
Hur såg fondmarknaden ut 1979?

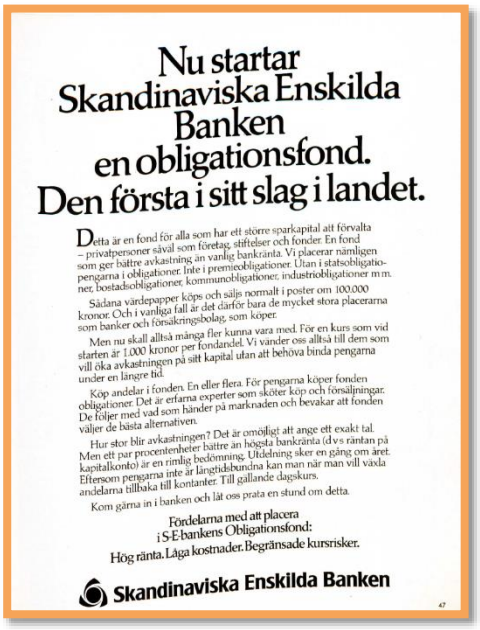
När Fondbolagens förening grundades 1979 såg fondmarknaden helt annorlunda ut jämfört med idag. Fem år tidigare, 1974, hade Sverige fått sin första fondlag (aktiefondslagen). 1978 införde den borgliga regeringen sparformen Skattesparande, som omfattade dels sparande i bank, dels s.k. Aktiesparfonder vilket var ett skattegynnat fondsparande med skattefrihet för avkastning samt en 20-procentig reduktion mot inkomstskatten. I betänkandet (Ds E 1978:1) som föregick lagstiftningen framfördes att Sverige behövde ett sparande som ”skall direkt kunna stimulera kapitalbildningen i företagssektorn”. Enligt SCB fanns det 1979 24 fonder på den svenska marknaden. 7 av dem var Aktiesparfonder och fondbolagen hette bl.a. Banco, Handelsbanken, Nordbanken, S-E-Banken och Sparbanken. Övriga 17 fonder benämndes aktiefonder och fick till skillnad från Aktiesparfonderna även investera i utländska aktier. 1979 uppgick den samlade fondförmögenheten i Sverige till cirka 1 miljard kronor.

Det månatliga magasinet Privata affärer lanserades också vid denna tid (nr.1 kom den 28 dec 1978). Tidningen skrev under de första åren mycket om hur man skulle ha koll på sina utgifter men också om investeringar, bl.a. förekom fasta sektioner om frimärken, antikviteter och aktier. Att tiderna var annorlunda då framkommer bl.a. genom återkommande artiklar om investeringar i ädelstenar, men kanske ännu tydligare av ett läsarbrev. En privatperson från Borås bifogade en bild på två elefantbetar som han ville ha värderade. Svaret blev att värdet kan uppskattas som relativt högt med anledning av nya regler som ska förhindra handel med elfenben beräknas leda till en utbudsbrist. Fonder verkar dock inte ha varit särskilt

[1] Influerade av engelsk lagstiftning antog man det engelska namnet ”The Swedish Society of Unit Trusts”. I dag: The Swedish Investment Fund Association.

uppmärksammade under 1979. Dock kunde man hitta två annonser som gjorde reklam för fonder. En av dessa var från Skandinaviska Enskilda banken som lanserade en obligationsfond; ”Den första i sitt slag i landet”. Att fonder var något nytt förstås också av att stora delar av annonsen ägnades åt att förklara hur en fond fungerar rent praktiskt.

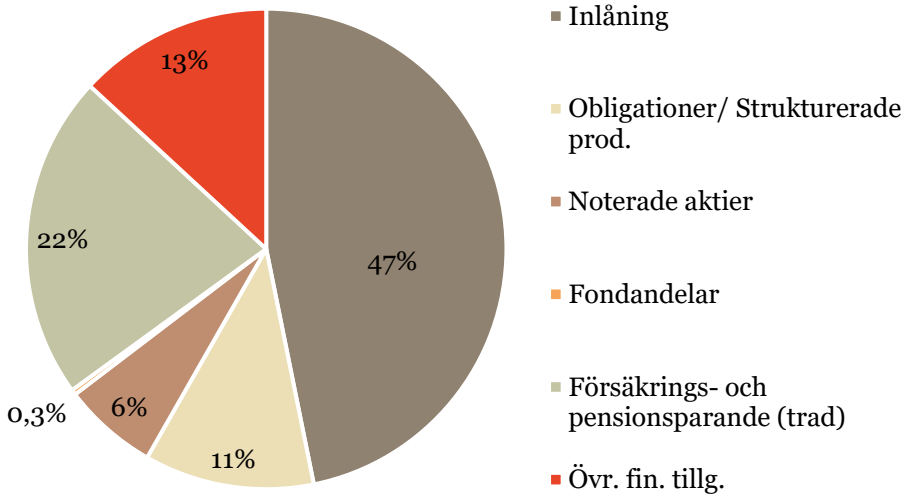

Att tidningen inte uppmärksammande fonder 1979 var kanske inte så konstigt. Hushållens finansiella portfölj utgjordes vid den tiden endast till 0,3 procent av fonder, i stället hade hushållen närmare 50 procent i bankinlåning.

Diagram 3: Hushållens finansiella tillgångar 1980

Källa: SCB exklusive onoterade aktier

Man kan nu 40 år senare konstatera att det mesta av fondernas grundstruktur och funktionssätt faktiskt är desamma, däremot har väldigt mycket hänt i såväl

regelverken som styr konsumentskyddet för fonderna som i tjänsterna runt omkring.

I dag ingår fonder i tjänstepension, premiepensionen och i sparformer som ISK och kapitalförsäkringar. Fonderna säljs med eller utan rådgivning. Rådgivningen kan vara ett personligt möte men allt mer vanligt via en robotrådgivning. Fonder kan numera köpas via börsen som ETF: er (börshandlade fonder) eller via fondplattformar, dock allt mer sällan direkt från fondbolagen. Fondernas inriktning har också utvecklats. Från aktiefonder som i princip enbart placerade i svenska aktier kan man idag hitta fonder med placeringar i utvecklingsländer, olika specifika branscher, olika förvaltningsstilar såsom exempelvis renodlade indexfonder. Den svenska fondmarknadens utveckling är också i många delar en följd av flera framsynta politiska initiativ.

Fondsparandet tar fart

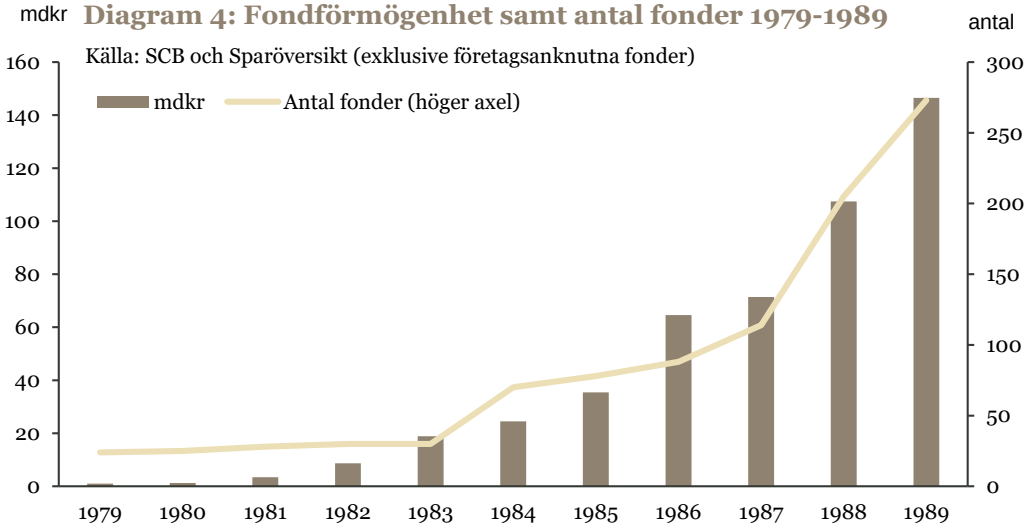
Under 1980-talet introduceras gemene man i Sverige för fonder, aktier och de finansiella marknaderna. Mycket tack vare Allemansfondernas intåg och framväxt.

När Fondbolagens förening grundas 1979 utgjordes medlemmarna främst av bankernas fondbolag. Endast banker tillhandahöll de skattegynnade Aktiesparfonderna. Det var dock en tid med ett starkt politiskt intresse för sparfrågor. Det fanns en uppfattning att sparandet behövde stärkas och flera åtgärder diskuterades. Den borgerliga regeringen hade infört Skattesparandet år 1978 med det uttalade syftet att stimulera kapitalbildningen i samhället och 1981 infördes också möjligheten att starta s.k. företagsanknutna Aktiesparfonder. Aktiebolag noterade på Stockholms fondbörs kunde därmed erbjudna sina anställda att investera i fonder som placerade i det egna företagets/koncernens aktier. Relativt många företag gjorde så vilket ledde till att det 1983 fanns fler företagsanknutna Aktiesparfonder (61 stycken) än övriga fonder (30 stycken). Majoriteten av dessa var dock inte öppna för allmänheten och antalet konton uppgick endast till 60 000 med totalt 0,8 miljarder i kapital. För Fondbolagens förenings sammansättning betydde dock detta mer. Med den nya mångfalden fondbolag ökade och diversifierades kretsen av medlemsbolag i föreningen.

Trots skattesubventionen var inte Aktiesparfonderna så populära bland hushållen under de första åren. Skattereduktionen höjdes därför till 30 procent 1980 och under följande tre åren tog insättningarna fart. En bidragande orsak till popularitet var att den, år 1982, tillträdda socialdemokratiska regeringen kritiserade Aktiesparfonderna för att vara alltför förmånliga, vilket - självklart - fick många privatpersoner att bli intresserade. 1983 uppgick antalet Aktiesparfondkonton till 530 000 med ett samlat kapital på ca 8 miljarder kronor. Regeringen tillsatte en utredning som 1984 beslutade att ersätta Aktiesparfonderna

med Allemansfonder. Som främsta skäl angavs att det var (fortsatt) angeläget att på bred bas öka hushållens sparande samt tillgodose näringslivets behov av riskkapital[2]. Ett annat mål med Allemansfonderna var att öka konkurrensen och minska maktkoncentrationen. Aktiesparfonder hade endast tillhandahållits av banker, men med Allemansfonder ville man underlätta även för andra bolag[3].

Diagram 4: Fondförmögenhet samt antal fonder 1979-1989

I Allemanssparandet kunde spararna välja mellan kontosparande eller aktiefond (Allemansfond). Avkastningen var helt skattefri fram till och med 1990 och insättningarna i Allemansfonderna var först maximerade till 800 kronor per person och månad, men nivån höjdes 1991 till 1 200 kronor och 1992 till 2 000 kronor. Extrainsättningar var dessutom tillåtna vid några tillfällen.

Med Allemansfonderna tog intresset för fondsparande verklig fart i Sverige. Fondbolagen fick en massiv tillströmning av kunder vilket ledde till vissa administrativa komplikationer. Bl.a. fick en Allemansfond max ha 75 000 sparare, och ett fondbolag fick max ha en Allemansfond. Motivet till detta var att man önskade ett stort andelsägarinflytande och det bedömdes minska om antalet andelsägare blev för stort. Följden blev att bankerna, som hade flest kunder, skapade kopior av fonderna, ex. Allemansfond 1, Allemansfond 2 osv som var och en hade ett tillhörande fondbolag med egen styrelse.

Fondförmögenheten växte snabbt, fondernas andel av Stockholmsbörsen steg från 2 procent 1980 till 10 procent 1989, och huvudförklaringen var det ökande sparandet i Allemansfonder.

[2] SOU 1994:50 Allemanssparandet – en översyn. s. 89.

[3] Prop. 1983/84:30 om Allemanssparandet, s. 35.

1991 infördes skatt på avkastningen i Allemansfonderna. Skattesatsen sattes dock till 20 procent, vilket var lägre än de 30 procent som gällda för övriga kapitalvinster. 1997 miste Allemanssparandet sin skattesubvention och från och med den 1 juli 1998 upphörde lagen om Allemanssparandet att gälla helt. (Allemans)fonderna omfattas sedan dess av samma regler som andra aktiefonder.

I slutet på 1980-talet började också utländska fondbolag etablera sig på den svenska fondmarknaden. Bland de som var först ut fanns Fleming Flagship (nuvarande JP Morgan) samt Fidelity. En utmaning för dessa var distributionen. Banker och försäkringsbolag hade egna fondbolag och någon försäljning av externa fonder förekom inte. Fristående försäkringsmäklare blev ett sätt att försöka komma in på marknaden.

Under Fondbolagens förenings första tio år bedrevs det löpande arbetet utan en kanslifunktion. Arbetet handlade till en början framför allt om att svara på remisser och företräda sparformen gentemot myndigheter. 1989 inrättade Fondbolagens förening ett kansli i Industrihuset på Storgatan 19 i Stockholm och en kanslichef anställdes. Samma år bytte föreningen namn och bildade ett serviceaktiebolag med uppgift att handha föreningens ekonomiska verksamhet. Föreningen hade då 40 medlemmar.

Aktiesparfonderna och Allemansfonderna gjorde svenska folket till fondsparare. 1990 uppgick antalet Allemansfondkonton till 1,7 miljoner. Spararna fick erfarenhet av att placera på aktiemarknaden och fick lära sig fördelarna med att månadsspara, vilket man också fortsatte med även efter att skattesubventionerna tagits bort.

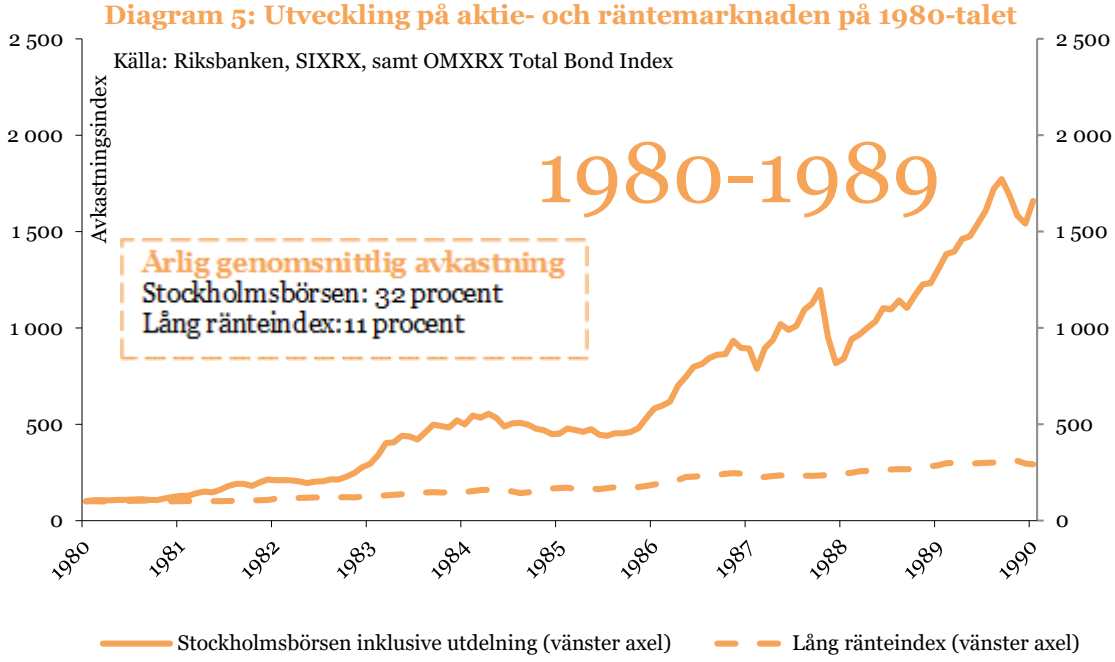
Aktie- och räntemarknaden: 1980-talet - Från stiltje till börsyra

I början av 1980-talet var intresset för den svenska aktiemarknaden svalt. Stockholmsbörsen hade sedan 1930-talet präglats av stiltje och omsättningen var minimal. Börsen var lågt värderad och många företag hade börsvärden långt under sina substansvärden. Under 1980-talet skedde dock det som kommit att beskrivas som börshandelns pånyttfödelse. En av förklaringarna till det nyfunna intresset var införandet av Aktiespar- och Allemansfonderna som gjorde aktie- och fondsparande intressant för gemeneman. Det ökade intresset resulterade i kraftigt växande handelsvolymer och det tidigare omsättningsrekordet på Stockholmsbörsen från 1918 slogs.

Sett till avkastningen var 1980-talet ett fantastiskt årtionde för den svenska aktiemarknaden. Sammantaget steg börsindex med över 1 500 procent (32 procent

per år) inklusive utdelningar och många storbolags börsvärden tiofaldigades. De som påbörjade ett fondsparande i och med införandet av Aktiespar- och Allemansfonderna under 1980-talet kunde således knappast haft bättre tajming.

Diagram 5: Utveckling på aktie- och räntemarknaden på 1980-talet

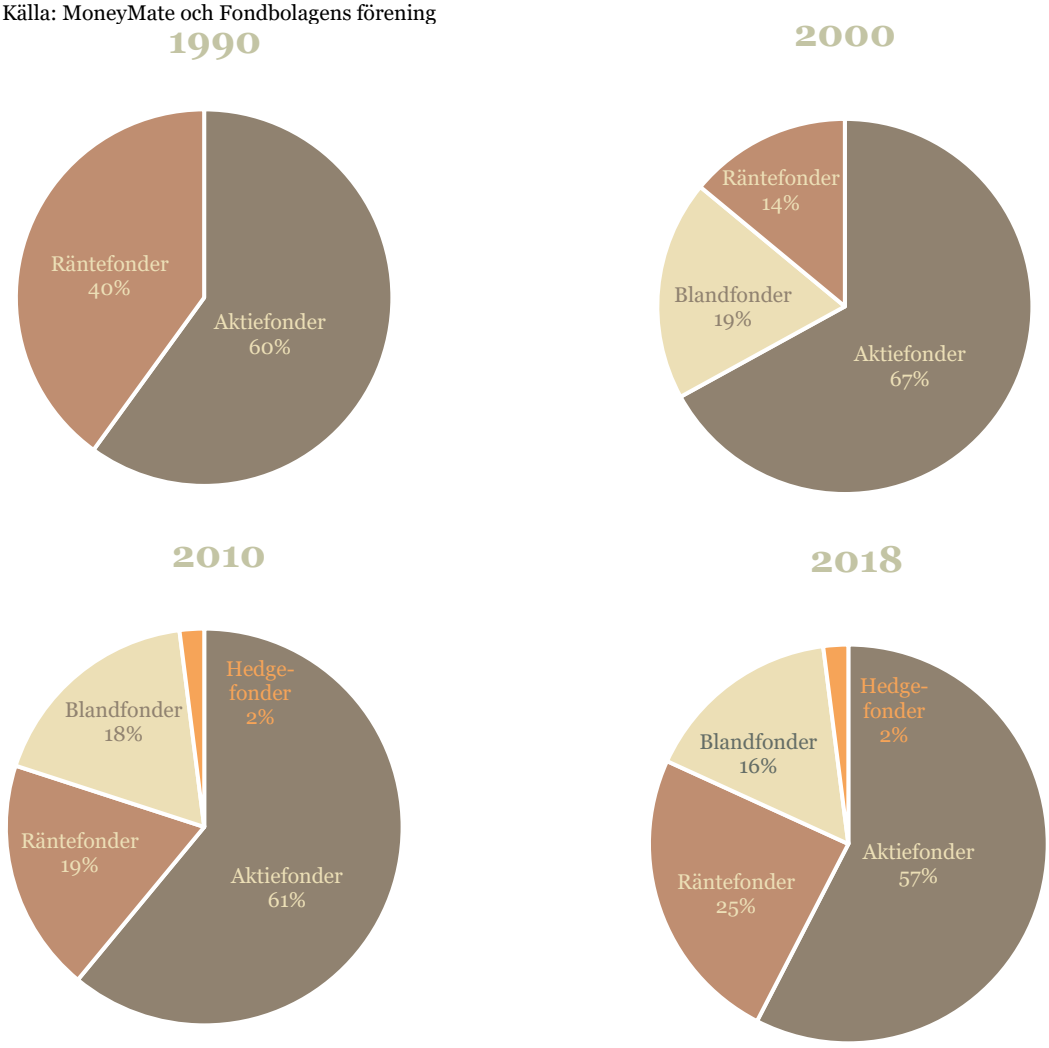
På grund av den extrema aktiemarknadsutvecklingen under 1980-talet framgår det inte särskilt tydligt i grafen ovan att även långräntеplaceringar (obligationer) hade en mycket god utveckling under decenniet. I genomsnitt uppgick obligationsavkastningen under 1980-talet till omkring 190 procent, vilket motsvarar en årlig genomsnittlig avkastning på drygt 11 procent. Under 1980-talet moderniserades också kreditmarknaden successivt. Nya instrument introducerades och möjligheten till handel i derivat förbättrade riskhanteringen.

Blandfonder vinner mark

Under 1990-talet utvecklades svenskarnas fondsparande och deras möjlighet till diversifiering ökade. År 1990 bestod den svenska fondmarknaden enbart av två fondtyper, aktiefonder och räntefonder. Aktiefonder stod för 60 procent av den totala förmögenheten och räntefonder för resterande 40 procent. På 1990-talet introducerades spararna för en ny typ av fond; blandfonder, en kombination av de två fondtyperna aktie- och räntefonder. Sju stycken blandfonder redovisades vid utgången av 1991 av Svensk Fondstatistik som sammanställde statistik över fondmarknaden. Nysparandet i aktiefonder var högt under årtiondet, vilket tillsammans med stigande aktiekurser gjorde att andelen aktiefonder av den totala fondförmögenheten ökade medan andelen räntefonder minskade. Blandfonder utgjorde år 2000 19 procent av den samlade fondvolymen i Sverige.

Diagram 6: Fondförmögenhet fördelat på fondtyp, procent

Källa: MoneyMate och Fondbolagens förening

1999 träffade Fondbolagens förening och Konsumentverket en överenskommelse om regler för marknadsföring av fonder. Reglerna innehåller bl.a. krav på hur redovisning av historisk avkastning och risk ska ske och begränsningar vad gäller användande av värdeomdömen. Överenskommelsen betraktas idag som god sed på hela fondmarknaden.

Aktie- och räntemarknaden: 1990-talet - Internationalisering och IT-hausse

1990-talet inleddes med en allvarlig bank- och fastighetskris i Sverige. Trots att bank- och fastighetsaktier drabbades hårt stod sig aktiemarknaden i övrigt relativt väl. Däremot blev inledningen av 1990-talet en rejäl utmaning för ränte- och valutamarknaden. En valutakris resulterade i att Riksbanken tvingades chockhöja marginalräntan för bankernas lån i Riksbanken, som högst till 500 procent. Målet med en fast växelkurs visade sig ohållbart och kronan släpptes fri i november 1992. I stället för att ha den fasta växelkursen som mål har penningpolitiken därefter styrts utifrån ett inflationsmål.

Under 1990-talet vidgades fondspararnas placeringsuniversum. Allemansfonderna började placera utomlands och fondspararna nysparade i aktiefonder inriktade på utländska aktier. Signifikant för årtiondet var IT-sektorns frammarsch som lyfte hela aktiemarknaden till nya höjder. Börsyran, orsakad av en sanslös värdestegring i aktier inom it- och telekombranschen, höll i sig in i det nya millenniet.

Ericssons börsvärde nådde 1 700 miljarder, vilket då utgjorde en tredjedel av Stockholmsbörsens totala marknadsvärde.

På fondmarknaden syntes detta genom att andelen branschfonder, dominerade av IT-fonder, steg från en obetydlig andel 1990, till 11 procent vid millennieskiftet. Noterbart är att den totala fondförmögenheten i Sverige under samma period steg från 120 till 855 miljarder kronor.

Diagram 7: Utveckling på aktie- och räntemarknaden på 1990-talet

Sammantaget under decenniet steg värdet på Stockholmsbörsen, inklusive utdelningar, med drygt 450 procent. Det motsvarar 19 procent per år. Enbart under år 1999 steg börsen med 70 procent, den högsta avkastningen för ett enskilt år någonsin på Stockholmsbörsen.

Även obligationsmarknaden utvecklades väl under 1990-talet. En förklaring var det skifte som skedde från hög inflation och höga räntor till låg inflation och låga räntor. Kraftiga räntesänkningar gynnade placeringar i obligationer. I genomsnitt gav obligationer en avkastning på över 14 procent per år under årtiondet.

Fondsparandet breddas

Under 2000-talet utvecklades den svenska fondmarknaden ytterligare, och med det erbjöds fondspararna fler möjligheter till ökad diversifiering. Den svaga aktiemarknadsutvecklingen i kombination med obligationsmarknadens goda utveckling genererade ett ökat nysparande i räntefonder. Andelen räntefonder ökade från 14 procent 2000 till 19 procent 2010, sett som andel av den totala förmögenheten. Aktiefondernas andel minskade samtidigt från 67 procent till 61 procent. De första hedgefonderna i Sverige lanserades i slutet av 1990-talet och intresset ökade under 2000-talet. Till skillnad från många andra länder möjliggjorde ett flexiblare regelverk i Sverige för hedgefonder att rikta sig mot småsparare som kunde placera även mindre belopp i fondtypen.

År 2000 gjordes det första valet av fonder till premiepensionen då pensionsavsättningar avseende fyra år placerades. Därefter har placeringar skett årligen.

2004 antog Fondbolagens förening ”Svensk kod för fondbolag”, som innehåller bestämmelser som går utöver det som anges i lag och andra författningar. Syftet med koden är att främja en sund fondverksamhet och värna förtroendet för fondbranschen.

Aktie- och räntemarknaden: 2000-talet - Stormig på börsen under nya milleniet

Bara ett par månader in på 2000-talet sprack den IT-bubbla som lyft Stockholmsbörsen kraftigt under slutet av 1990-talet. Börsfallet som följde höll i sig under det nya millenniets tre första år och värdet på Stockholmsbörsen halverades. Först i mars 2003 vände börsen uppåt. En ihållande börsuppgång varade därefter fram till sommaren 2007. Som en effekt av att inflationen hölls på låga nivåer bjöd denna fyraårsperiod på mycket god realavkastning.

Strax efter att värdet på Stockholmsbörsen under sommaren 2007 nått all-time-high inträffade dock nästa ras. En kreditkris på den amerikanska bolånemarknaden utvecklades till en världsomfattande finansiell kris, med ett börsras på omkring 40 procent under 2008 som följd.

Diagram 8: Utveckling på aktie- och räntemarknaden på 2000-talet

Källa: Riksbanken, SIXRX samt OMXRX Total Bond Index

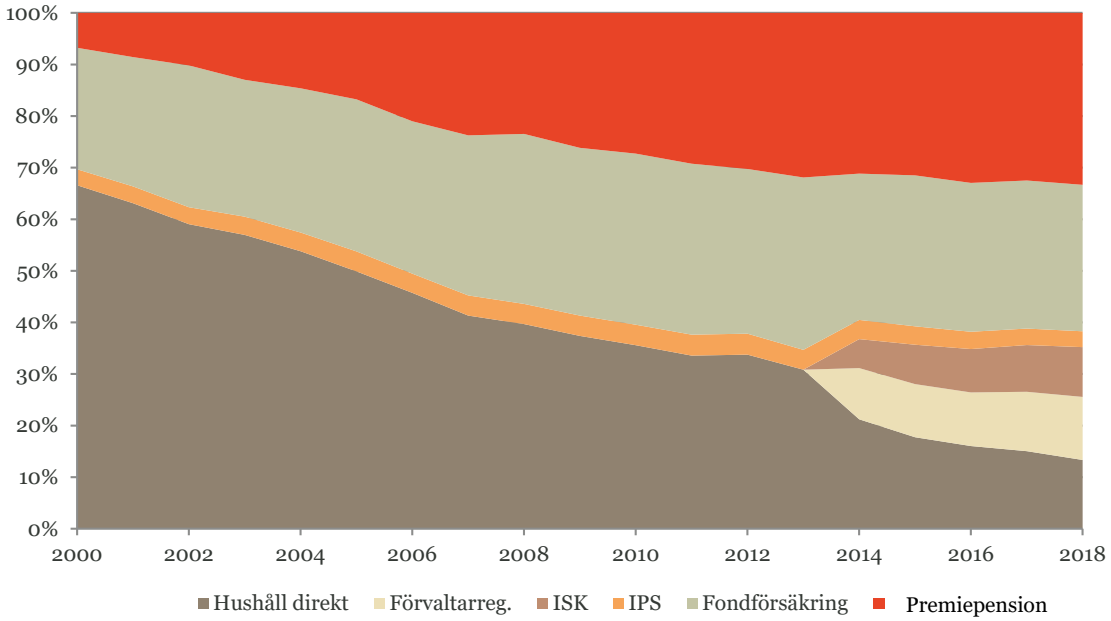
Trots att räntefonder under 2000-talet gav en bättre avkastning än aktiefonder i genomsnitt, kan det poängteras att det under perioden fanns typer av aktiefonder som uppvisade mycket bra resultat. Tillväxtmarknadsfonder generellt hade en god avkastning och för Rysslandsfonder var utvecklingen exceptionell.

Fondsparandet tar nya former

En påtaglig förändring av fondmarknadens struktur har under hela 2000-talet och särskilt under 2010-talet utgjorts av skiftet från direktsparande till fondsparande i någon form av skal eller via mellanhand. År 2000 låg två av tre svenska fondkronor i ett direktsparande, där spararen hade en direkt kundkontakt med fondbolaget. Den andra stora delen var fondförsäkring där 24 procent av hushållens fondförmögenhet låg. Sedan år 2000 har andelen direktsparandesuccesivt minskat till 13 procent. I stället utgörs idag 33 procent av premiepension och 10 procent av investeringssparkonto (ISK).

Diagram 9: Hushållens sparande och fondförmögenhet fördelat på kategori

Källa: SCB och Fondbolagens förening

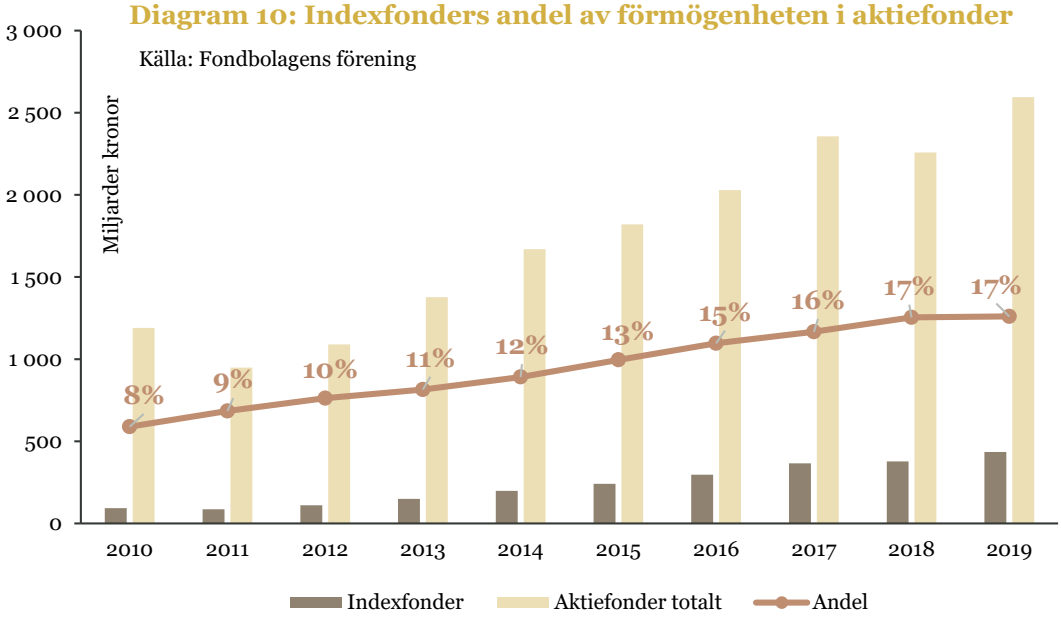
Utmärkande för fondsparandet under 2010-talet har också varit det kraftigt växande intresset för indexfonder. John Bogle beskrivs ofta som indexfondens fader. Bogle grundade 1974 företaget Vanguard som ett par år senare, närmare bestämt i augusti 1976 lanserade den första indexfonden som var öppen för allmänheten, The First Index Investment Trust. Då sågs den som ett stort misslyckade med ett kapital på bleka 11 miljoner dollar. Nu, 43 år senare, har fonden ”Vanguard 500” cirka 400 miljarder dollar i fondkapital och Vanguard är den näst största kapitalförvaltaren i världen. Den första indexfonden i Sverige lanserades redan 1976, bara ett par månader efter lanseringen i USA. Men det är först under det senaste årtiondet som tillväxten tagit fart.

> “Don’t look for the needle in the haystack. Just buy the haystack”
>
> John Bogle, grundare Vanguard Group

Från 2010 fram till idag har indexfondernas andel av den totala förmögenheten i aktiefonder ökat från 8 till 17 procent. Då ska man komma ihåg att aktiefondsförmögenheten under samma period vuxit med 118 procent. Från 1 190 miljarder kronor 2010 till 2 595 miljarder vid utgången av första kvartalet 2019.

Diagram 10: Indexfonders andel av förmögenheten i aktiefonder

Källa: Fondbolagens förening

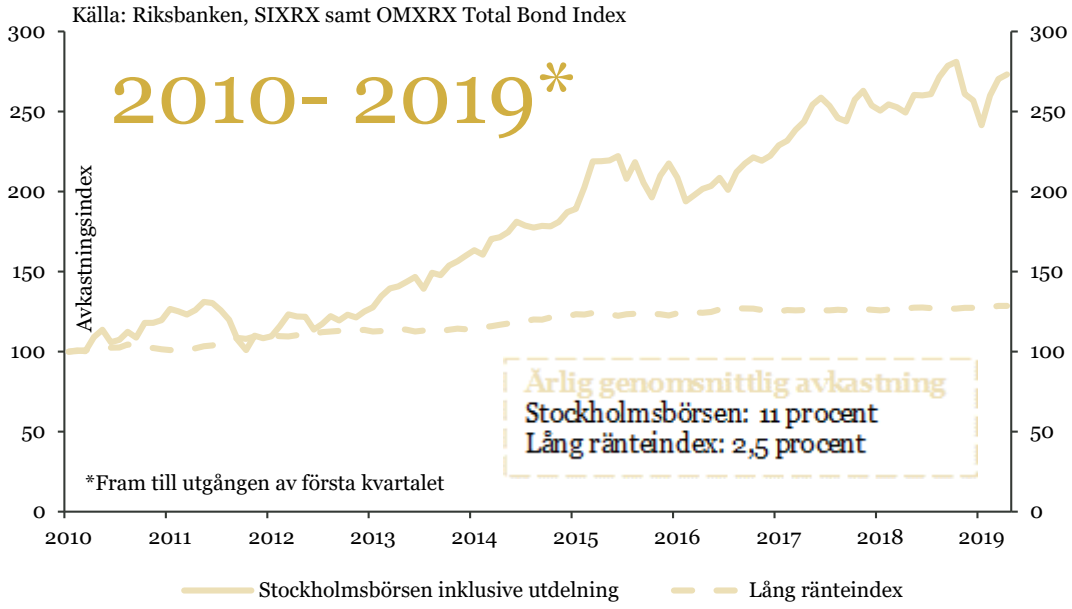

Aktie- och räntemarknaden: 2010-talet - Den långa återhämtningen

Under 2010-talet har aktiemarknaden mestadels tuffat på uppåt, till stor del tack vare goda konjunkturutsikter och att världens centralbanker succesivt accelererat resan mot negativ styrränta. När avkastningsmöjligheter på räntemarknaden minskat i takt med att räntan letat sig ner mot, och till och med under, noll, har kapital och investerare i högre grad sökt avkastning på aktiemarknaden. Årtiondet har dock inte varit utan volatilitet. Åren 2011, 2015 och 2018 bjöd alla på rejäla kurssvängningar och makroekonomiska orosmoln där geopolitik dominerade. En eurokris, där mycket kretsade kring EU-medlemsländers ekonomi och tillhörande statsbudget påverkade aktiemarknaderna både 2011 och 2015.

2018 handlade turbulensen främst om oro för lägre tillväxtnivåer. Även risken för ett utdraget handelskrig mellan USA och Kina och osäkerhet avseende Brexit dominerade nyhetsflödet och påverkade volatiliteten på aktiemarknaderna världen över.

Diagram 11: Utveckling på aktie- och räntemarknaden på 2010-talet

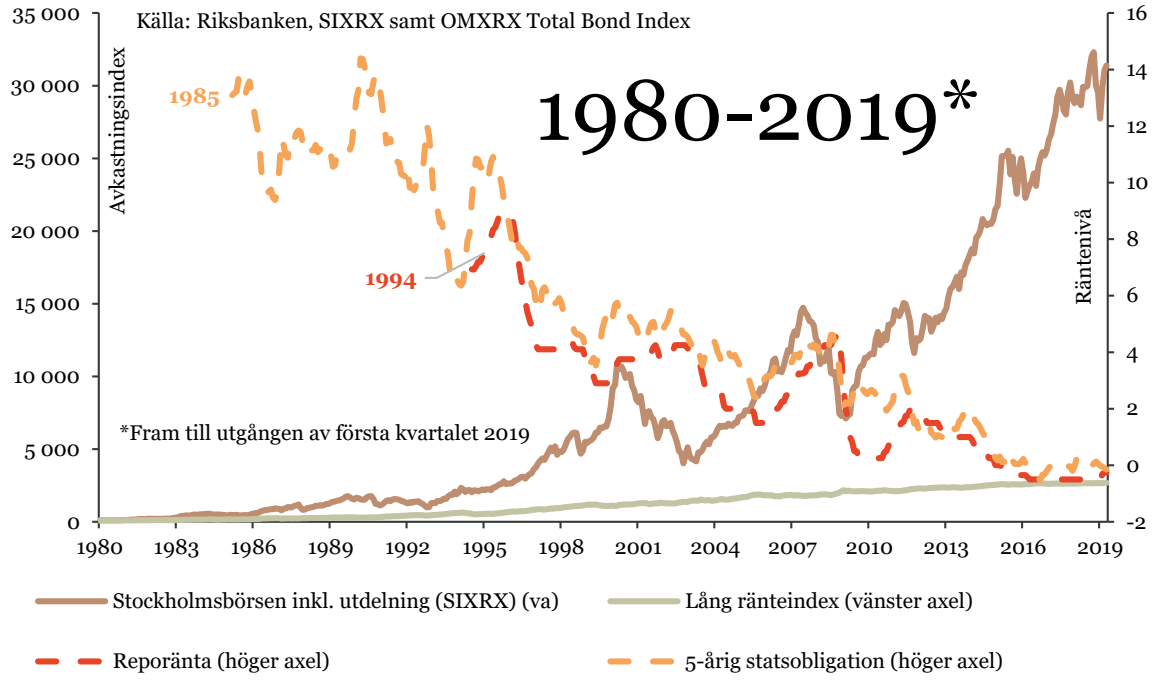

Sammanfattning: Aktie- och räntemarknadens utveckling 1980-2019

Sett till hela 40-årsperioden, 1980-2019, har Stockholmsbörsen stigit med hisnande 29 700 procent. Det motsvarar en årlig genomsnittlig avkastning på 15,8 procent[4]. En placering på 1 000 kronor i början av 1980 skulle vid utgången av första kvartalet 2019 stigit till drygt 300 000 svenska kronor. Trots makalös värdestegring totalt sett har 40-årsperioden inrymt ett flertal kraftiga kursfall. Två stora kurskorrektioner har ägt rum under 2000-talet, IT-kraschen (2000-2002) och finanskrisen (2007-2008). Under den senaste 10 årsperioden har det mesta pekat uppåt, även om börsen vid ett par tillfällen tvekat om färdriktningen. Tidsepoken har också bjudit på kraftigt växlande (fallande) ränte- och inflationsnivåer, samt innehållit utmaningen att försöka förstå vad en negativ styrränta är och innebär.

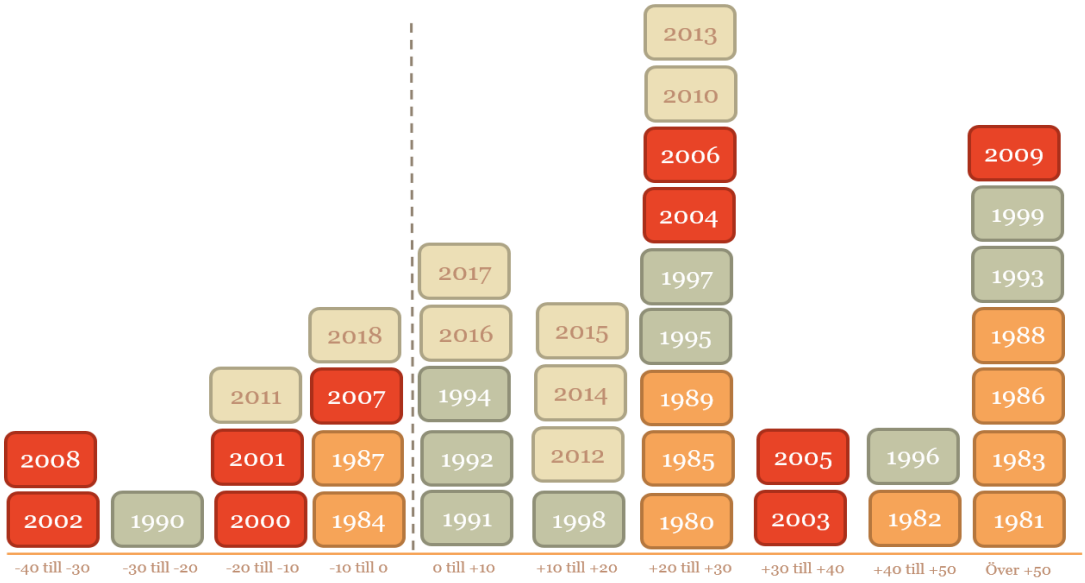
[4] Avser nominell avkastning. D.v.s. utan hänsyn till inflationen, som i genomsnitt varit drygt 3 procent per år (om än väldigt varierande).

Diagram 12: Utveckling på aktie- och räntemarknaden på 1980-2019

Ser man till avkastningen under enskilda år framträder några intressanta slutsatser:

- Den exceptionella avkastningen på **1980-talet** illustreras kanske tydligast av att 4 av 10 år uppvisade en avkastning överstigande 50 procent.
- **Under 1990-talet** uppvisade 9 av 10 år positiv avkastning. Dessutom innehöll decenniet det år, 1999, i börsens historia med högst avkastning (+70 procent).
- Årtiondet med två ansikten, **2000-talet** innehöll två rejäla kursfall. IT-kraschen 2000-2002 och finanskrisen 2007-2008. Utöver de åren var avkastningen positiv och som helhet avkastade Stockholmsbörsen 2 procent per år under decenniet.
- Bilden av **2010-talet** är att börsen ångat på mot nya höjder. Sett som helhet har avkastningen varit mycket god, men de enskilda åren har haft relativt modest avkastning, jämfört med många enskilda år i övriga årtionden under 40-årsperioden.

Avkastning på Stockholmsbörsen inklusive utdelningar

Världsindex under perioden 1980-2019

Under perioden 1980 till och med första kvartalet 2019 har den svenska börsen i genomsnitt stigit mer, men också varit mer volatil, än världsindex. Medan Stockholmsbörsen stigit med närmare 16 procent årligen har Morgan Stanleys världsindex, MSCI World, genererat en avkastning på 12 procent per år räknat i svenska kronor.

Vid placeringar i utländska aktier påverkar valutakursernas utveckling avkastningen för svenska sparare. I grafen nedan är MSCI World omräknat från dollar till svenska kronor för att visa vad en svensk fondsparare skulle ha fått för avkastning om man placerat i en fond som följt detta index. I dollar var avkastningen för MSCI World under perioden knappt 10 procent per år. Men dollarn har under samma period stärkts med 117 procent gentemot den svenska kronan, vilket varit positivt för svenska sparare.

Diagram 13: Värdeutveckling MSCI World och Stockholmsbörsen

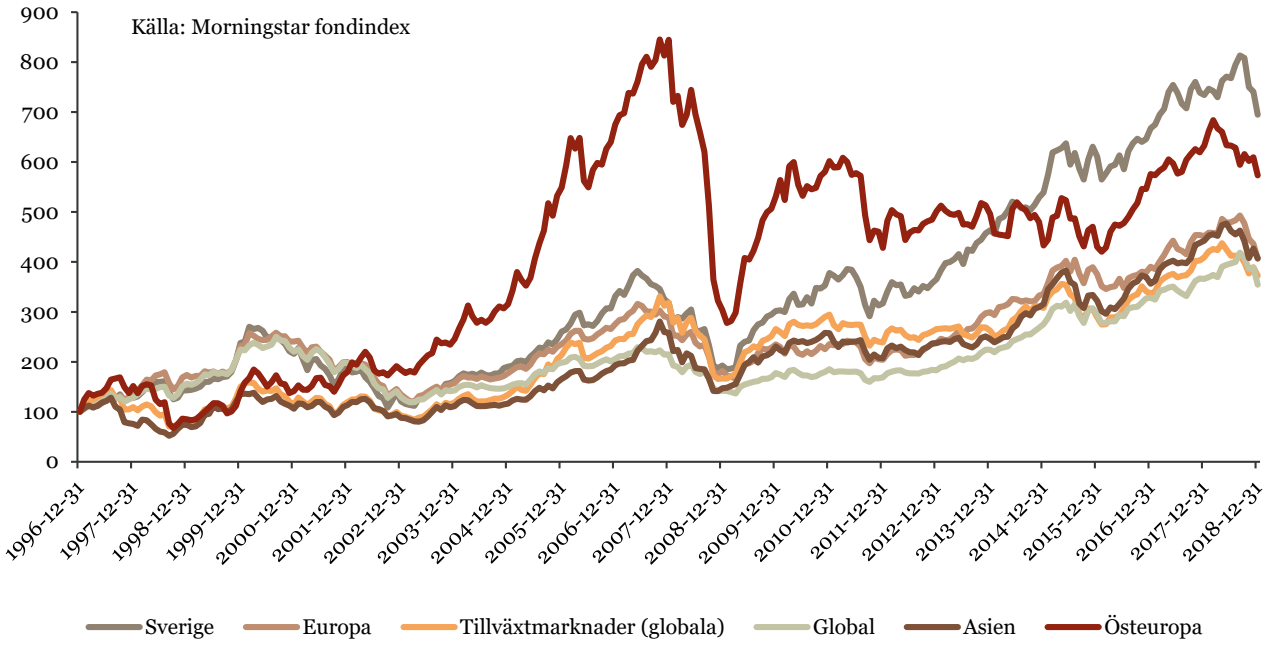
Fondernas avkastning under perioden[5] har varierat kraftig över åren, men sammantaget för de 22 år (1997-2018) som data finns tillgängligt för har aktiefonder i genomsnitt avkastat 6,6 procent per år, vilket kan jämföras med blandfonder, 4,6 procent, obligationsfonder, 4,0 procent och penningmarknadsfonder, 2,0 procent. När det gäller aktiefondernas avkastning är det även här slående hur väl Sverige klarat sig i konkurrens med andra geografiska inriktningar. Sverigefonder har avkastat 9,2 procent i årligt genomsnitt, klart bättre än andra populära fondtyper såsom globalfonder, 5,9 procent, och Europafonder, 6,6 procent.

Avkastning 1997-2018	Total avkastning	Genomsnitt per år
Aktiefonder	**309 %**	**6,6 %**
Sverige	595 %	9,2 %
Norden	580 %	9,1 %
Europa	306 %	6,6 %
Global	254 %	5,9 %
USA	361 %	7,2 %
Tillväxt, Global	272 %	6,2 %
Asien	307 %	6,6 %
Östeuropa	473 %	8,3 %
Latinamerika	412 %	7,7 %
Blandfonder	**170 %**	**4,6 %**
Obligationsfonder	**138 %**	**4,0 %**
Penningsmarknadsfonder	**56 %**	**2,0 %**

Källa: Morningstar fondindex (likaviktat, inklusive nedlagda fonder, SEK)

[5] Avkastning finns från 1997 för Morningstars fondindex.

Diagram 14: Avkastning för utvalda aktiefondkategorier 1997-2018, index

Långsiktiga trender på fondmarknaden

Ökad kostnadsmedvetenhet bland fondspararna

När fondsparandet slog igenom på 1980-talet var det inte så mycket fokus på avgifter och priset var ungefär detsamma för de flesta fonder. Den ökade mångfalden i det svenska fondutbudet har på olika sätt präglat utvecklingen av avgiftsnivån för fondsparande i Sverige.

I början av perioden var det vanligt med insättnings- och uttagsavgifter i fonderna. Exempelvis hade Allemansfonderna vid införandet enligt lag en uttagsavgift på 1 procent (minst 20 kr) i syfte att främja långsiktighet i sparandet. Insättnings- och uttagsavgifterna togs bort för de flesta svenska fonder i början på 1990-talet (i vissa fall höjdes förvaltningsavgiften) och ett av argumenten för detta var att motverka inlåsningseffekter[6].

[6] SOU 1994:50 Allemanssparandet – en översyn, s. 41.

Lanseringen av fonder och fondtyper på nya exotiska marknader har å ena sidan medfört jämförelsevis högre avgifter för dessa specifika fonder. Å andra sidan har ökad konkurrens och en alltmer diversifierad prissättning på det mer traditionella fondutbudet resulterat i nya fondalternativ med mycket låga, eller till och med helt utan, avgifter. Det finns även fonder som anpassar avgiften efter presentation.

Ett ökat utbud av indexfonder och innovationer, såsom börshandlade fonder, har inneburit större möjligheter för spararna att kunna nå exponering över hela världen via fonder med mycket konkurrenskraftiga avgifter. Under de senaste decenniet har den absoluta merparten av nysparandet i aktiefonder gått till indexfonder/ETF: er.

En stor del av fondavgiften går till att täcka kostnaden för distribution, d.v.s. marknadsföring, försäljning och kundhanteringskostnader. I och med att webbaserade lösningar blir allt vanligare även för rådgivning och kundservice, sänks kostnaderna för distribution vilket avspeglas i succesivt lägre förvaltningsavgifter.

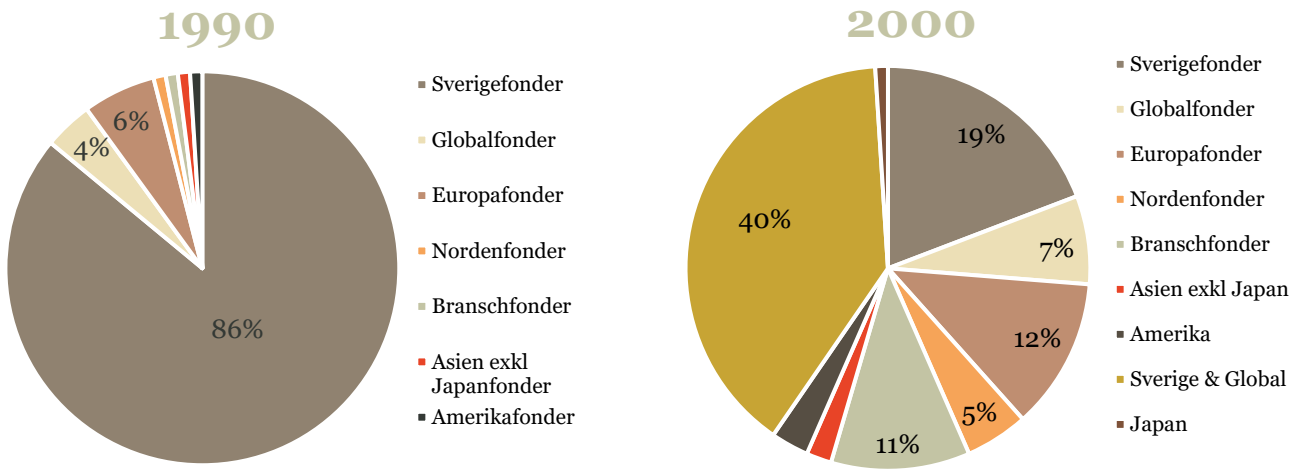
Aktiefondsparandet diversifieras och konkurrensen ökar

På **1980-talet** fanns det i stort sett enbart aktiefonder med placeringar på den svenska aktiemarknaden. En huvudsaklig anledning till detta var att valutaregleringen, som fanns till för att motverka spekulation i en devalvering av den svenska kronan, försvårade ägandet av utländska aktier. Mot slutet av decenniet upphörde valutaregleringen succesivt, och därigenom utökades möjligheterna för fonder att placera utanför landsgränsen. Den fullständiga dominansen av inhemska placeringar under 1980-talet speglas av fördelningen av förmögenheten i aktiefonder 1990 då 86 procent var placerat i Sverigefonder. Endast 4 respektive 6 procent fanns i global- och europafonder.

Under **1990-talet** fortsatte den geografiska diversifieringen av sparandet i aktiefonder. En viktig händelse för denna utveckling skedde 1997 då (de f.d.) Allemansfonderna öppnade upp för investeringar i utländska aktier. Efter det har det vuxit fram en uppsjö av nya fonder med olika geografiska eller branschmässiga inriktningar.

Diagram 15: Aktiefondförmögenhet efter placeringsinriktning, procent

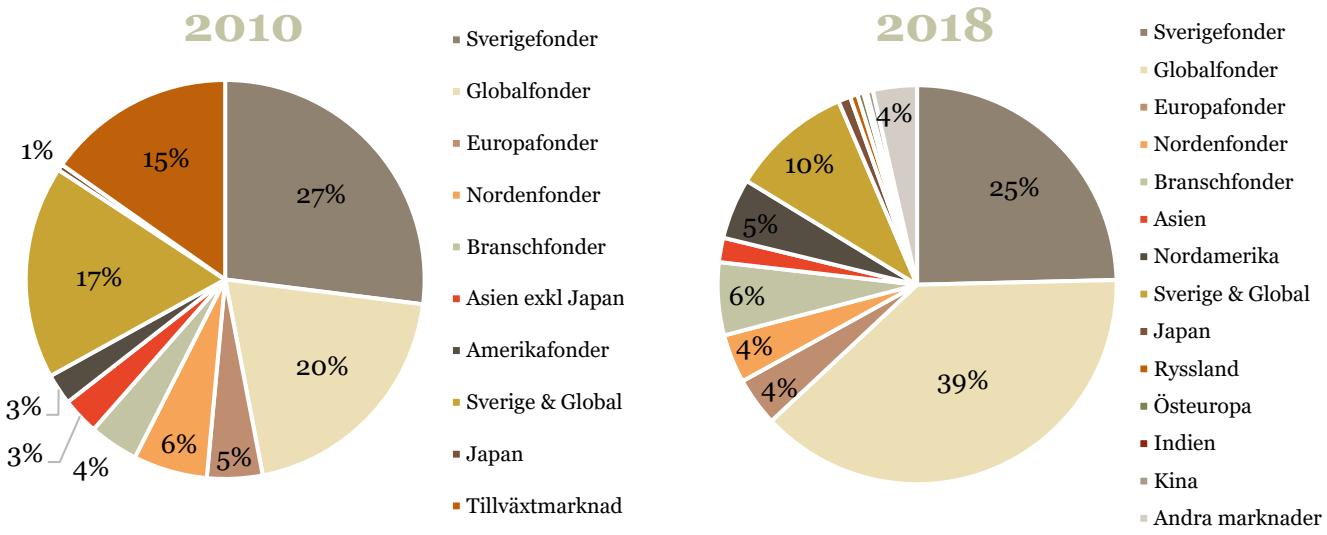
Källa: Sparöversikt, Moneymate

När det gäller branschspecifika fonder så lockade framför allt IT-fonder, men även läkemedelsfonder. Extra populära var IT-fonderna i slutet av decenniet. Vid millennieskiftet stod branschfonderna för 11 procent av aktiefondernas sammanlagda förmögenhet. Under **2000-talet** tog sparandet i tillväxtmarknadsfonder fart. Fonder med inriktning mot Östeuropa, Ryssland och Latinamerika var bland de allra första. Även Asienfonder och så kallade BRIC-fonder, som placerar i Brasilien, Ryssland, Indien och Kina, började på bredare front marknadsföras på 2000-talet. Under slutet av decenniet växte även fonder med fokus på Afrika fram, samt fonder som placerar i Mellanöstern.

Diagram 16: Aktiefondsförmögenhet efter placeringsinriktning, procent

Källa: Fondbolagens förening

Under **2010-talet** har aktiefondutbudet diversifierats ytterligare. Fler geografier och ett ökat utbud av branschfonder har gjorts tillgängliga för svenska fondsparare. Den klart största aktiefondtypen var vid utgången av 2018 globalfonder, som stod för 39 procent av förmögenheten. Att jämföra med 20 procent 2010, 7 procent 2000 och 4 procent 1990. Utvecklingen är sammankopplad med den ökade andelen automatiserad/standardiserad rådgivning som vuxit fram. Även det ökade intresset för indexfonder, som ofta har global placeringsinriktning har bidragit, liksom det faktum att ickevalsalternativet i premiepensionen har global inriktning. Andelen renodlade Sverigefonder utgjorde 25 procent 2018 jämfört med 86 procent 1990.

Konkurrensen på den svenska fondmarknaden har ökat under hela 2000-talet. Antalet fonder tillgängliga för svenska sparare har mer än dubblerats och uppgår idag till i dag omkring 4 000 stycken. Många utländska fondbolag har etablerat sig och bankernas dominans på fondmarknaden har minskat. 1999 stod de fyra största bankernas fondbolag för 85 procent av fondförmögenheten i Sverige. Vid utgången av 2018 var motsvarande andel 55 procent. Särskilt två faktorer har bidragit till denna utveckling:

1. Den ökande betydelsen av fondsparande till pensionen har gjort att fondbolag med pensions- och försäkringsanknytning fått en större del av nysparandet.
2. Dessutom har teknikutvecklingen, däribland uppkomsten av fondtorg, underlättat för nya fondbolag utan egna distributionsnät att nå kunder. Såväl fristående aktörer som banker och fondbolag har startat fondtorg där ett brett utbud av både egna och externa fonder erbjuds.

Från direktsparande till pensions- och försäkringssparande

När fondsparandet introducerades fanns endast möjligheten att spara direkt i fonder. Som tidigare beskrivits skedde stora förändringar på den svenska fondmarknaden under 1990-talet, i och med att helt nya möjligheter att spara i fonder infördes. 1990 introducerades så kallade fondförsäkringar, ett försäkringsanknutet sparande som kan ske antingen genom en kapital- eller pensionsförsäkring. Spararen kan utan skattekonsekvens flytta sina pengar mellan olika fonder eftersom ingen skatt på kapitalvinst tas ut. I stället tas en årlig avkastningsskatt ut, som baseras på innehavets värde.

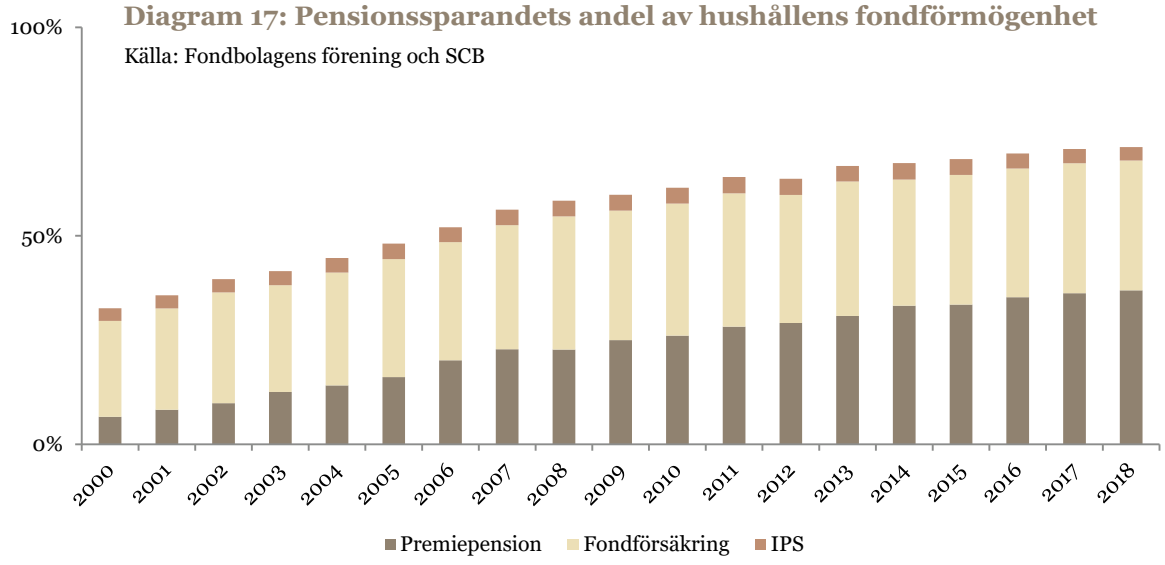
I januari 1994 infördes individuellt pensionssparande, IPS. Det gav möjlighet för privatpersoner att placera sitt privata pensionssparande i fonder utan försäkringsinslag. Sparandet i IPS kunde ske genom köp av fondandelar, köp av enskilda värdepapper eller inlåning på bankkonto. För IPS gäller samma skatteregler som för pensionsförsäkring. Den klart största delen av IPS-sparandet ligger placerat i fonder.

Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet tecknades flera nya avtal för tjänstepensioner som inneburit en större möjlighet för anställda att påverka sina tjänstepensionsplaceringar. I samtliga större tjänstepensionsavtal finns sedan 2003 möjligheten att placera åtminstone en del av tjänstepensionen i fonder via fondförsäkring.

1994 beslutades också om ett nytt allmänt pensionssystem i Sverige. En av nyheterna var att en del, 2,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten, går till premiepensionen där spararna själva kan välja fonder. År 2000 gjordes det första valet av fonder till premiepensionen. Fonderna inom premiepensionen har i genomsnitt avkastat 7,2 procent per år sedan starten, att jämföra med den andra delen av den allmänna pensionen, inkomstpensionen, som i genomsnitt avkastat omkring 3 procent per år.

Diagram 17: Pensionssparandets andel av hushållens fondförmögenhet

Källa: Fondbolagens förening och SCB

Hushållens pensionssparande i fonder är i stort fördelat mellan IPS, fondförsäkring och premiepension, och dess del av hushållens totala fondförmögenhet har ökat kraftigt sedan år 2000. Från att i början av 2000-talet ha utgjort 33 procent av fondförmögenheten utgör den 71 procent vid årsslutet 2018. Det är framför allt premiepensionens andel som har ökat från 7 procent år 2000 till 33 procent 2018.

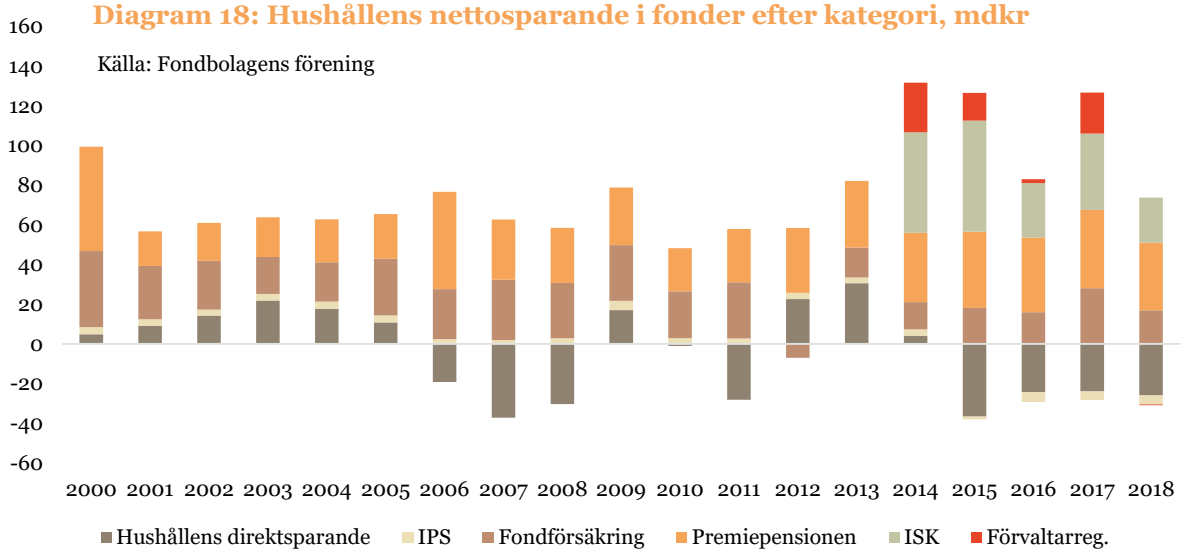
Premiepensionens andel av hushållens totala fondförmögenhet har ökat från 7 till 33 procent sedan 2000

Fondförsäkring utgjorde vid årsslutet 2018 28 procent av hushållens fondförmögenhet, att jämföra med 24 procent år 2000. IPS utgjorde 2018 3 procent av fondförmögenheten, samma nivå som i början på 2000-talet.

Nettosparandet i det pensions- och försäkringsanknutna fondsparandet har under hela 2000-talet legat på en mycket hög nivå, det har utgjort så mycket som 85 procent av hushållens totala nysparande i fonder. Avdragsrätten för privat pensionssparande slopades 2016 och sedan dess har det av förklarliga skäl gjorts nettouttag från IPS. Det höga och relativt konstanta nysparandet till premiepension och fondförsäkring[7] förklaras naturligtvis av att avsättningar sker automatiskt baserat på inkomsten.

Diagram 18: Hushållens nettosparande i fonder efter kategori, mdkr

Källa: Fondbolagens förening

2012 infördes sparformen investeringssparkonto (ISK[8]). En stor del av nettosparandet i fonder under de senaste åren har gått via ISK, till stor del beroende på att det låga ränteläget har gjort avkastningsskatten på ISK förmånlig. Från och med 2018 kan även fondbolag erbjuda ISK, tidigare var fondbolagen tvungna att samverka med andra företag för att erbjuda sina fonder på ISK.

[7] Fondförsäkring utgörs till cirka tre fjärdedelar av tjänstepension.

[8] Särredovisas sedan 2014 i Fondbolagens förenings statistik.

Hållbarhet - Från nischprodukt till utgångspunkt för fondförvaltning

Sedan länge har det funnits särskilda etikfonder som uteslutit företag med anknytning till exempelvis vapen, alkohol och tobak. Det kom också fonder som samarbetade med välgörenhetsorganisationer såsom exempelvis Cancerfonden. Fonden skänkte årligen en viss andel till välgörenhetsorganisationens insamling. Utvecklingen har därefter gått mot att hänsyn nu även tas genom positiva urvalskriterier vid placeringsbeslutet och fondbolagen i större utsträckning påverkar genom bolagsstämmor och kontakter med de bolag de investerar i. Många fondbolag ser idag hållbarhetsaspekter som en naturlig del i investeringsprocessen.

PRI (FN-initiativet Principles for Responsible Investments) startade 2005 och anger principer för förvaltning. Undertecknarna av PRI förbinder sig att vid placeringsbeslut beakta hanteringen av miljöaspekter, samhällsfrågor och god förvaltningssed i de bolag vars värdepapper man placerar i. Över 95 % av fondkapitalet hos föreningens medlemmar är anslutet till principerna. Fondbolagens förening stöttar arbetet som så kallad "Network Supporter". Sedan 2019 är det ett krav att fondförvaltarna på premiepensionens fondtorg är anslutna till PRI.

Som ett sätt att hjälpa spararna att hitta fonder som jobbade med hållbarhetsfrågor tog SWESIF (Sveriges forum för hållbara investeringar) fram Hållbarhetsprofilen 2013 för premiepensionen. Två år senare lanserades den även på den privata fondmarknaden och alla sparare kunde på ett enkelt sätt se hur en fond beaktade hållbarhetsaspekter.

2018 infördes ny lagstiftning som ställde krav på att fondernas hållbarhetsarbete skulle redovisas. Det gjorde att hållbarhetsinformationen blev en regelverksfråga och Fondbolagens förening tog fram en obligatorisk branschstandard baserad på hållbarhetsprofilen. Föreningen har även tagit fram en vägledning om redovisning av fondinnehavens koldioxidavtryck.

Andra initiativ är t.ex. analysföretaget Morningstar som 2016 utvecklade hållbarhetsbetyg för fonder och Nordisk Miljömärkning som 2017 införde Svanenmärkning av fonder.

Utvecklingen går mycket snabbt på området hållbara finanser. 2018 presenterade EU-kommissionen en handlingsplan för hållbar tillväxt med ett antal åtgärder som omfattar såväl lagförslag som andra typer av åtgärder för att främja hållbara finansmarknader. Förordningar om krav på hållbarhetsinformation för bl.a. fondförvaltare och om nya index för utsläpp av koldioxid är redan färdigförhandlade medan förhandlingar fortfarande pågår avseende andra förslag.

Även hushållen är med i utvecklingen. Var tredje svensk (33 procent) uppgav 2019 att de sparar i en fond med hållbar inriktning, att jämföra med 2018 då 24 procent svarade detsamma. Intresset har ökat hos båda könen, även om det ökar mer bland kvinnor.

Om du tänker på de fonder du har, har du valt någon av dessa fonder för att den har en hållbar inriktning? 2019 (2018)

	Totalt	Män	Kvinnor
Ja	33 % (24 %)	25 % (20 %)	42 % (29 %)
Nej	46 % (48 %)	62 % (57 %)	30 % (38 %)
Vet ej	21 % (28 %)	13 % (22 %)	29 % (33 %)

Källa: Fondbolagens förening, Prospera 2019

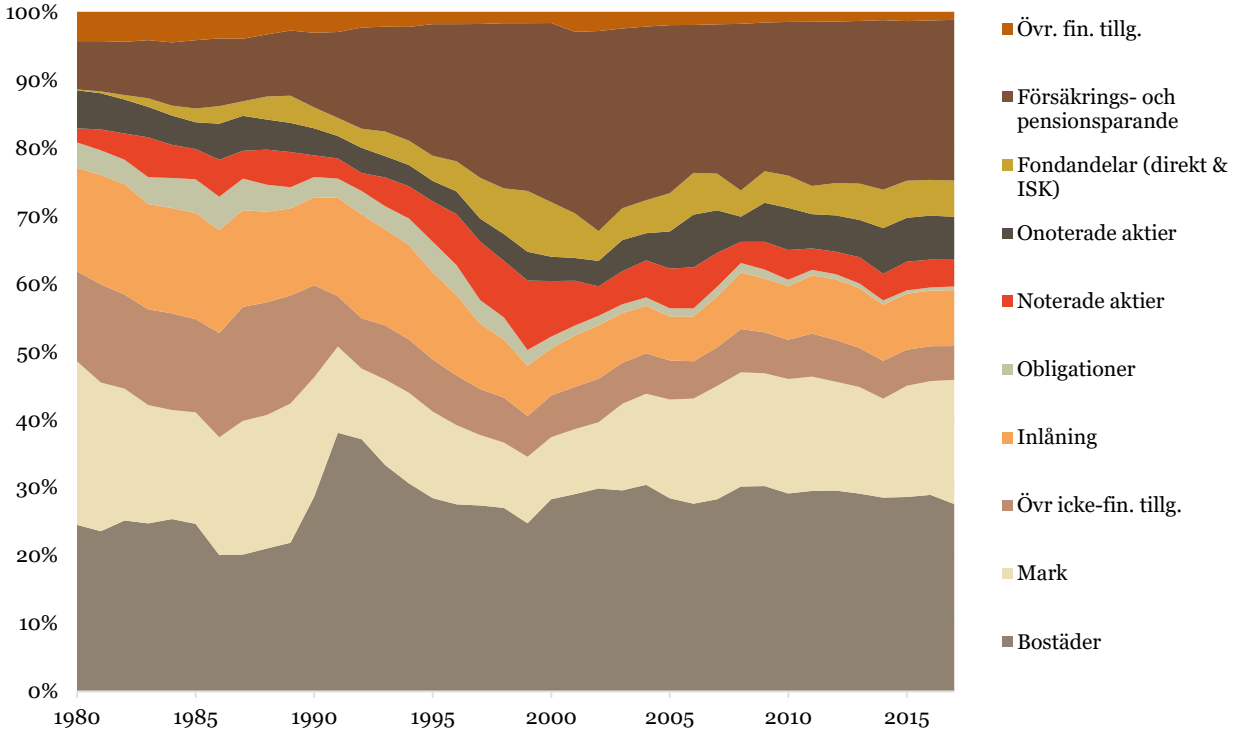
Hushållens sparande

Hushållens tillgångar

Hushållens tillgångar kan grovt delas in i finansiella tillgångar (exempelvis sparkonto, fonder och aktier) och icke finansiella tillgångar (exempelvis mark och bostäder[9]). 2017 uppgick hushållens samlade tillgångar till ca 22 000 miljarder kronor, varav omkring hälften utgjordes av finansiella tillgångar. Jämfört med 1980, då andelen finansiella tillgångar uppgick till 38 procent, har andelen finansiella tillgångar ökat till nästan 50 procent. Främsta förklaringen till detta är skattereformen 1990 som radikalt förändrade villkoren. Innan dess hade avdragsrätter i kombination med hög inflation (negativ realränta) gjort det extremt lönsamt att spara i reala tillgångar. Ett av syftena med skattereformen var att premiera sparande i förhållande till låntagande, vilket bl.a. genomfördes genom minskade ränteavdrag och att inkomst på kapital skattemässigt skiljdes från inkomst av tjänst.

Diagram 19: Hushållens tillgångar 1980-2017, procentuell andel

Källa: SCB Nationalförmögenhet samt Sparbarometer

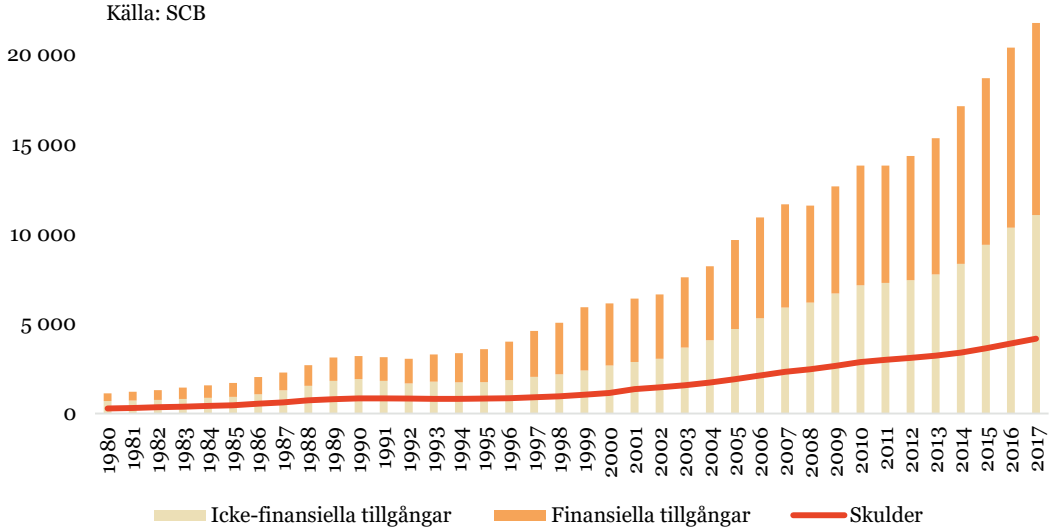
[9] SCB klassar bostadsrättsandelar och fritidshus i utlandet som finansiella tillgångar men i denna rapport har de omklassats till icke-finansiella tillgångar (bostäder).

En annan förklaring till den ökade andelen finansiella tillgångar är utvecklingen av pensionssparandet, med en ökad andel fonderat pensionssparande exempelvis genom förändringar i tjänstepensionen samt införandet av premiepensionen. Detta framkommer i diagrammet ovan där andelen försäkrings- och pensionssparande ökat från 7 till 24 procent under perioden.

I hushållens balansräkning finns självfallet också en skuldsida, främst bestående av lån till bostad (ca 77 % av totalt skuld). 2017 uppgick skulderna totalt till 4 162 mdkr vilket motsvarade 19 procent av de totala tillgångarna. Detta kan jämföras med 1980 då de totala skulderna utgjorde 25 procent av tillgångarna. Skulderna har sedan 1980 ökat med 1 375 procent, medan tillgångarna under samma period ökat med 1 825 procent.

Diagram 20: Hushållens tillgångar och skulder 1980-2017, mdkr

Källa: SCB

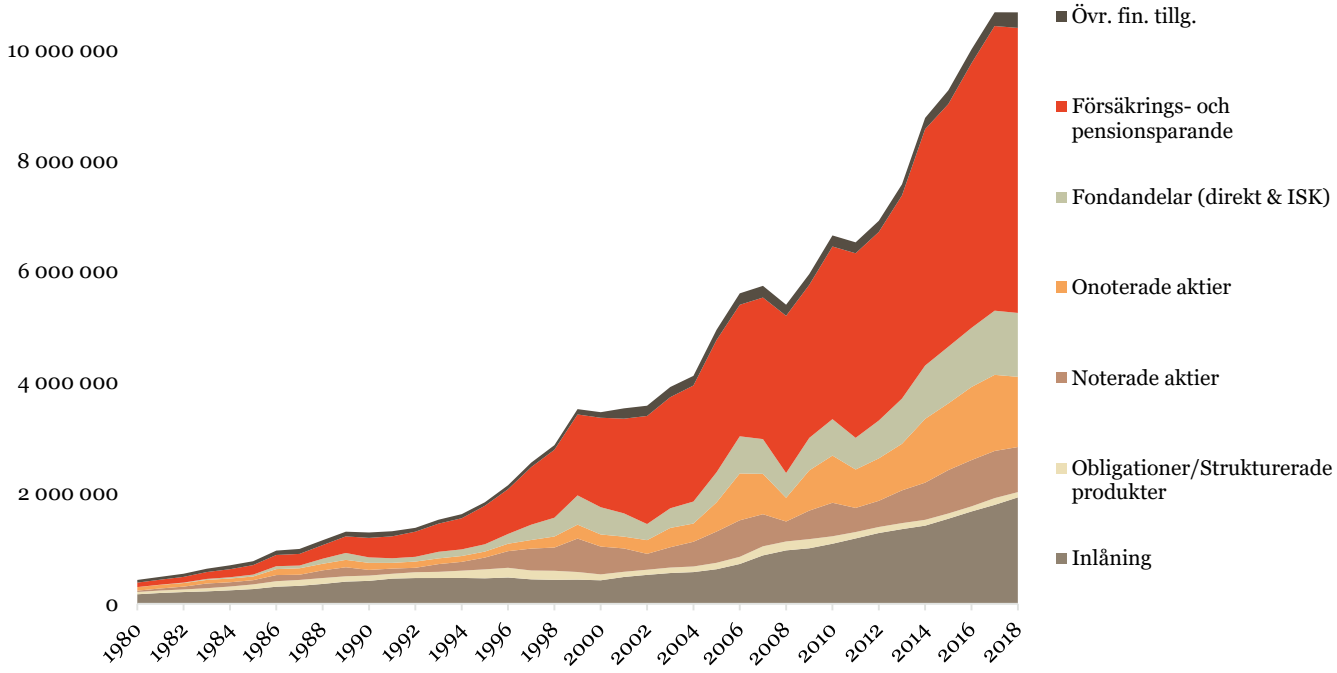

Hushållens finansiella tillgångar

Idag (2018) uppgår hushållens totala finansiella tillgångar till ca 10 700 miljarder kronor. Ökningen sedan 1980, på hela 10 250 mdkr, motsvarar en genomsnittlig ökning på 8,8 procent per år.

Diagram 21: Hushållens finansiella tillgångar, mdkr

Källa: SCB Nationalförmögenhet samt Sparbarometer

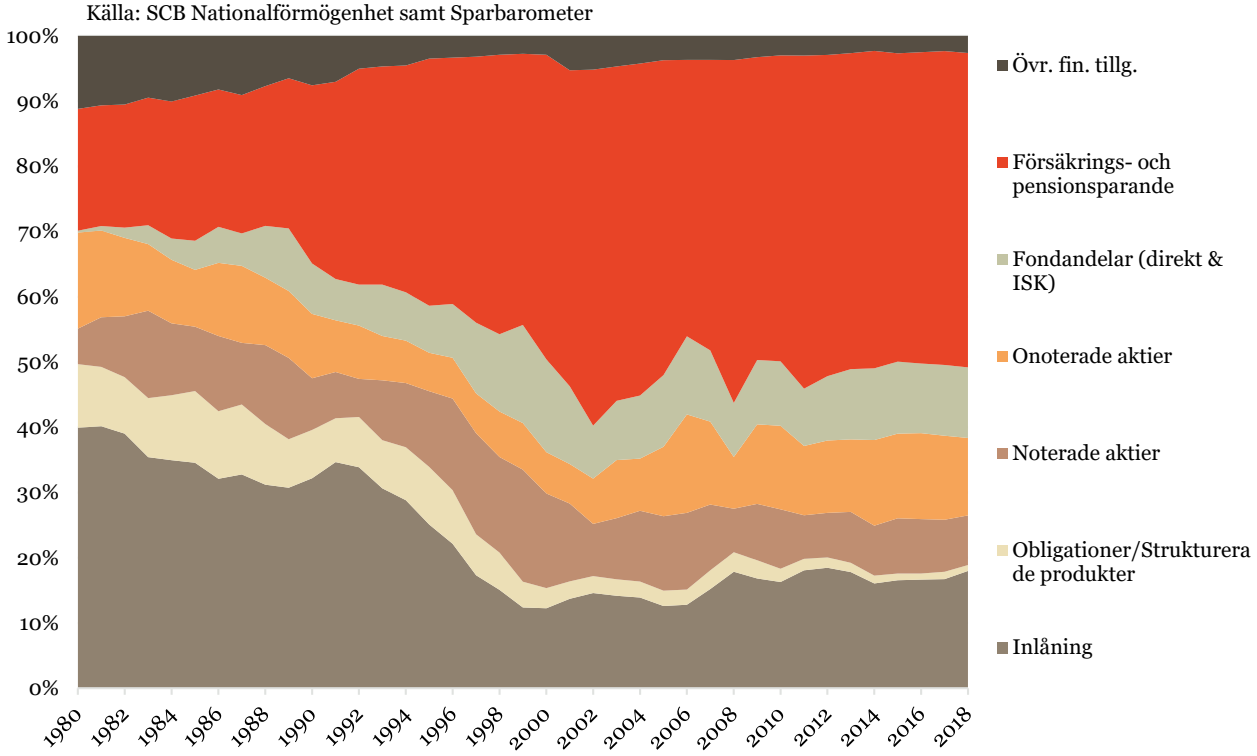
Cirka hälften av hushållens finansiella portfölj utgörs idag av Försäkrings- och pensionssparande.

Den största förändringen av hushållens finansiella portfölj sedan 1980 utgörs av en minskad andel inlåning (sparkonto), från 40 till 18 procent medan försäkrings- och pensionssparandet alltså uppvisat en motsatt utveckling, från 19 till 48 procent. Fondsparandet[10], som var i princip obefintligt 1980 har ökat till 11 procent 2018.

[10] Här ingår endast hushållens direktsparande i fonder samt IPS och ISK. Fondsparande via ex. premie- och tjänstepension inkluderas under Försäkrings- och pensionssparande.

Diagram 22: Hushållens finansiella tillgångar 1980-2018, procentuell andel

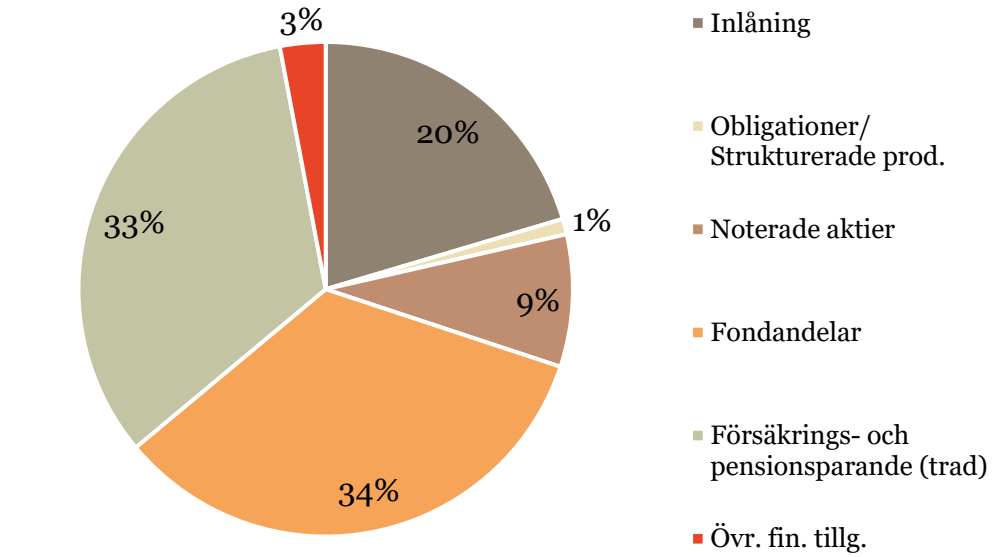
Källa: SCB Nationalförmögenhet samt Sparbarometer

Det totala fondsparandet utgör egentligen en större andel än vad som framkommer i diagrammen ovan eftersom en stor del av Försäkrings- och pensionssparandet investeras i fonder. Kombineras SCB:s statistik med Fondbolagens förenings statistik (där hushållens försäkrings- och pensionssparande i fonder specificeras) utgör fondsparandet idag 34 procent av hushållens finansiella tillgångar, alltså den största andelen.

Diagram 23: Hushållens finansiella tillgångar 2018, procentuell andel

Källa: SCB och Fondbolagens förening exkl. onoterade aktier

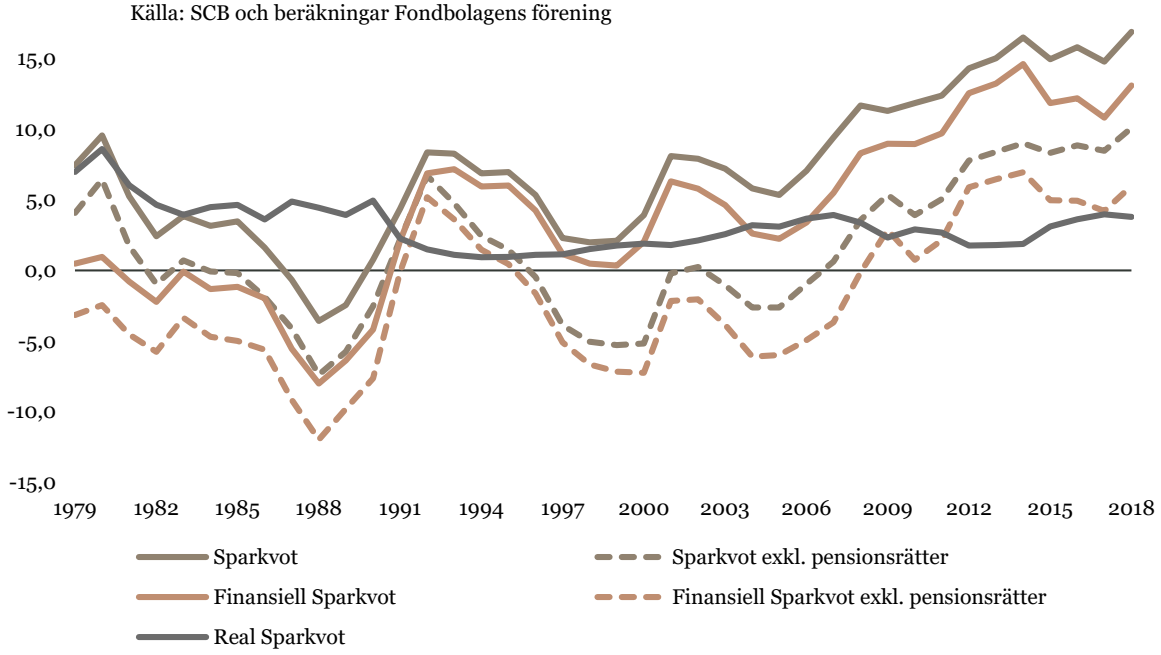
Hushållens sparkvot

Hushållens sparkvot visar hur stor andel av hushållens disponibla inkomster som sparas, inklusive sparande via tjänste- och premiepension. Under de senaste 40 åren har hushållens sparkvot i genomsnitt uppgått till 7,2 procent per år. Stora variationer förekommer dock mellan åren. Den långsiktiga trenden visar att sparkvoten har varit stigande under perioden, framförallt efter 1998.

Största påverkan på sparkvotens sammansättning under 40-årsperioden har skattereformen 1990 haft. Perioden före dominerades av realt sparande (stora avdragsmöjligheter och negativ realränta gjorde detta förmånligt) medan perioden efter dominerats av finansiellt sparande.

Diagram 24: Hushållens sparkvot 1979-2018, procent av disponibel inkomst

Källa: SCB och beräkningar Fondbolagens förening

Bortses från hushållens investeringar i reala tillgångar fås den finansiella sparkvoten som varit 4,0 procent i genomsnitt per år. En stor del av det finansiella sparandet utgörs av avsättningarna till tjänstepension och premiepension. Bortses även från detta obligatoriska sparande kvarstår den långsiktiga ökningen medan nivån på sparkvoten däremot blir väsentligt lägre.

I genomsnitt har den finansiella sparkvoten exklusive tjänste- och premiepension varit negativ, minus 1,9 procent per år. Ett negativt sparande betyder att hushållen konsumerar mer än sin disponibla inkomst. Det kan de göra genom att antingen ta ut från sitt sparande eller öka sina lån. Under perioden beror den negativa finansiella sparkvoten främst på att hushållens belåning ökat mer än sparandet. Under de senaste tio åren, alltså efter finanskrisen 2008, har dock den finansiella sparkvoten exklusive pensionsavsättningar varit positiv (i genomsnitt 4,5 % årligen).

Hushållens finansiella nettosparande[11]

Utvecklingen av hushållens finansiella förmögenhet beror på värdeutvecklingen av tillgångarna samt nettosparandet, alltså insättningar minus uttag. Data finns sedan 1996 och visar att nettosparandet domineras av sparkonto, traditionell försäkring och fonder.

Totalt har 4 264 miljarder nettosparats under de 23 åren som redovisas här. Samtidigt har förmögenheten ökat från 1 312 miljarder kronor till 8 533 mdkr vilket innebär att förmögenhetsökningen bestod till 60 procent av nettosparande och till 40 procent av värdeökning.

Diagram 25: Hushållens finansiella nettosparande (i urval) 1996-2018, mdkr
Källa: SCB samt Fondbolagens förening

	Sparkonto	Obligationer	Strukturerade produkter	Aktier	Traditionell försäkring	Fonder	SUMMA
1996-2018	1 424	-73	-96	-41	1 744	1 306	**4 264**
Snitt per år	62	-3	-4	-2	76	57	**185**

I genomsnitt har hushållen nettosparat 185 miljarder kronor per år. Högst nettosparande uppvisar traditionell livförsäkring, 76 mdkr, följt av sparkonto, 62 mdkr, och fonder (inkl. fondförsäkring och premiepension), 57 mdkr. Däremot har nettosparandet i obligationer, strukturerade produkter och noterade aktier varit negativt under perioden. Det höga nettosparandet i traditionell försäkring utgörs främst av tjänstepensioner, ca 60 miljarder per år[12] medan övriga 10 mdkr per år kommer från privat sparande. För fonder utgör tjänstepensioner ca 25 miljarder per år[13] och premiepensionssparande utgör ca 26 miljarder.

Nedanstående diagram visar nettosparandet i olika sparformer för varje enskilt år 1996-2018. Även om det förekommer variationer mellan åren tydliggör diagrammet att hushållen i stort sätt endast använder sparkonto, fonder samt traditionell livförsäkring för sitt finansiella sparande.

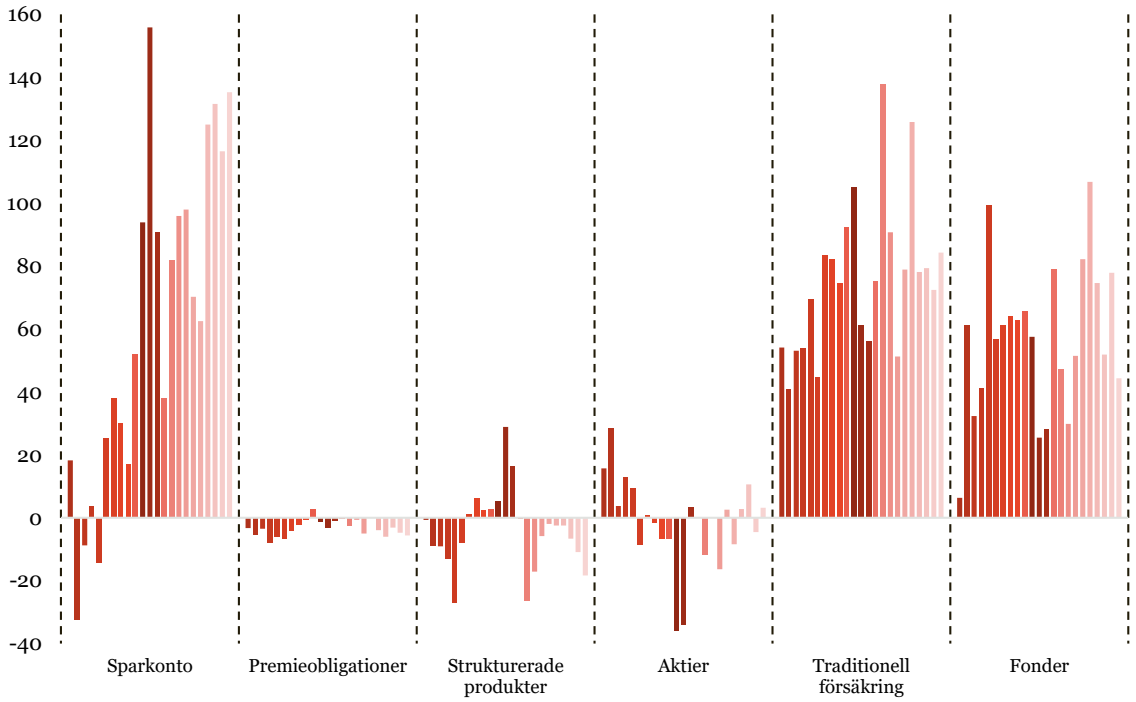
[11] Jämfört med tidigare avsnitt utelämnas här onoterade aktier samt övriga finansiella tillgångar.

[12] Delvis en uppskattning då statistiken saknar relevant uppdelning 1996-2004.

[13] Delvis en uppskattning då statistiken saknar relevant uppdelning 1996-2004.

Diagram 26: Hushållens finansiella nettosparande (i urval) 1996-2018, mdkr

Källa: SCB samt Fondbolagens förening

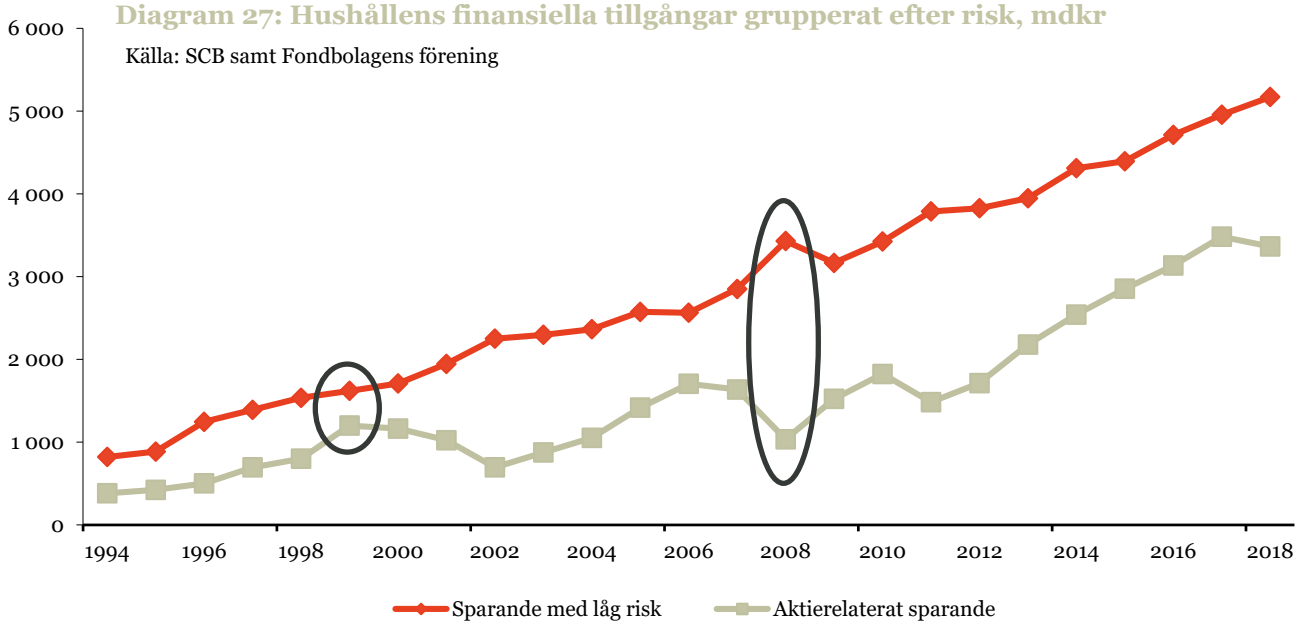
Hushållens finansiella tillgångar och nettosparande grupperat efter risk

Om hushållens tillgångar delas upp i två delar utifrån risknivå[14] framgår att andelen sparande med låg risk utgör den största andelen. 2018 hade hushållen 61 procent av tillgångarna i sparande med låg risk jämfört med aktierelaterat sparande (aktier, aktiefonder och blandfonder) som utgjorde 39 procent 2018. Fördelningen har varit relativt stabil över åren, med en viss tendens till en ökande andel aktierelaterat sparande. Börsutvecklingen har spelat stor roll för fördelningen, exempelvis var aktieandelen som högst precis efter 90-talets börsuppgång, 42 procent, och som lägst efter börsnedgången 2008, 23 procent.

[14] Aktierelaterat: Aktier, Aktiefonder, Blandfonder.
Låg risk: Sparkonto, Premieobligationer, Strukturerade produkter, Traditionell livförsäkring, Räntefonder, Hedgefonder.

Diagram 27: Hushållens finansiella tillgångar grupperat efter risk, mdkr

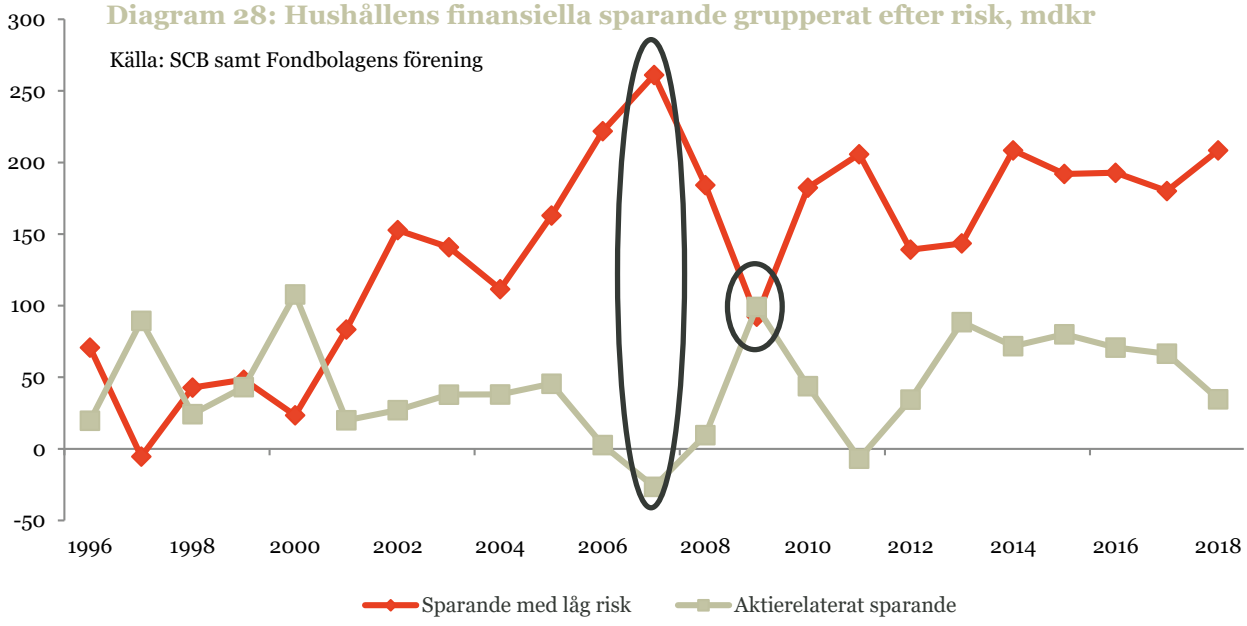
Källa: SCB samt Fondbolagens förening

Vid en motsvarande uppdelning av hushållens nettosparande framgår att andelen nettosparande med låg risk dominerar. Från 2001 och framåt var preferensen för lägre risk tydlig. Det enda året under 2000-talet då aktierelaterat sparande var högre än sparandet till låg risk var 2009. År 2008 upplevde vi en stor börsnedgång och spararna var därefter väldigt snabba att hänga på den kraftiga återhämtningen på aktiemarknaderna som följde. Noterbart är också att hushållens aktierelaterade nettosparande sjönk betydligt redan åren innan finanskrisen 2008.

Diagram 28: Hushållens finansiella sparande grupperat efter risk, mdkr

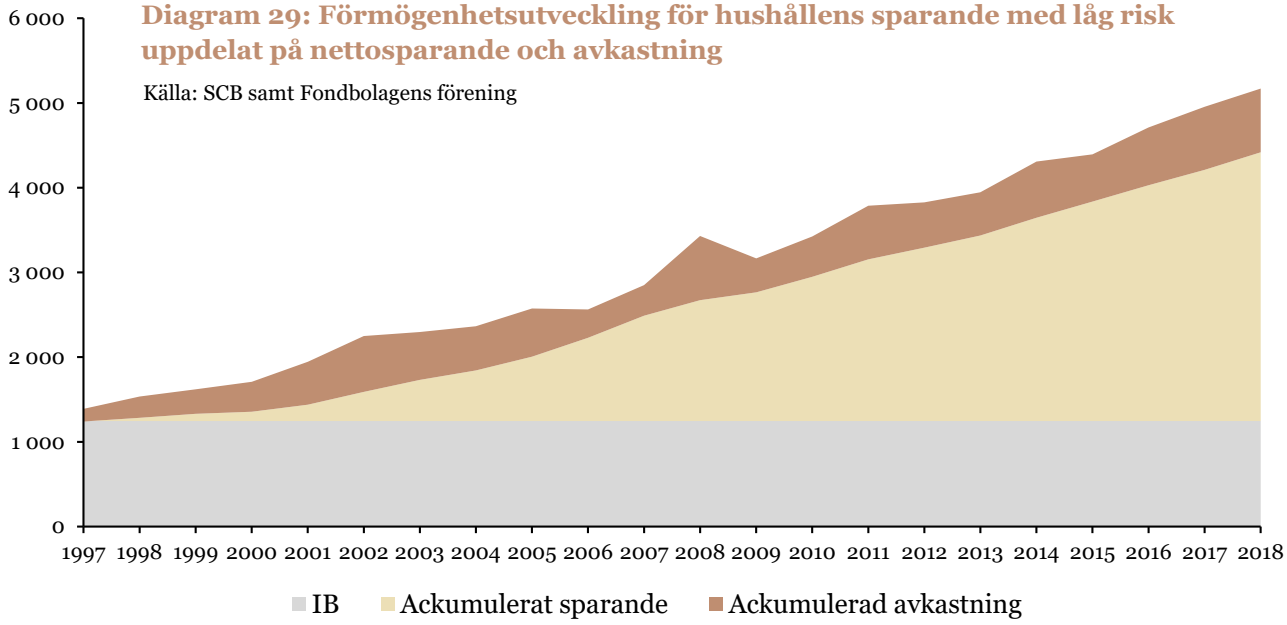
Källa: SCB samt Fondbolagens förening

Den totala förmögenhetsutvecklingen består av dels nettosparande och dels avkastning. Under perioden har förmögenhetsökningen i tillgångar med låg risk utgjorts av nettosparande till 81 procent och avkastning till 19 procent.

Diagram 29: Förmögenhetsutveckling för hushållens sparande med låg risk uppdelat på nettosparande och avkastning

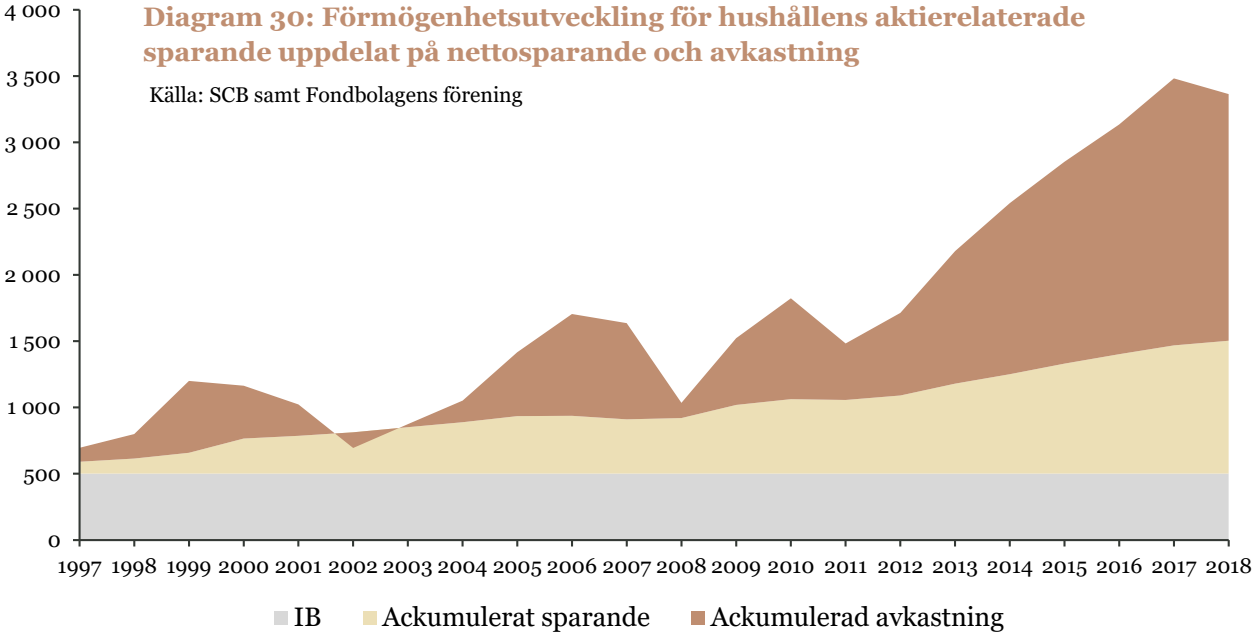
Källa: SCB samt Fondbolagens förening

Avkastningen för det aktierelaterade sparandet har varit högre och även, eftersom det är högre risk, mer varierat under perioden. Sparandet har utgjort 35 procent av den totala förmögenhetsökningen för aktierelaterade tillgångar medan avkastningen har stått för 65 procent sett till hela perioden.

Diagram 30: Förmögenhetsutveckling för hushållens aktierelaterade sparande uppdelat på nettosparande och avkastning

Källa: SCB samt Fondbolagens förening

Fondsparandets betydelse

FAKTARUTA

Fonder spelar en viktig roll för såväl enskilda individers ekonomiska trygghet som företags möjlighet att finansiera sina investeringar. Spararna ges, via fonder, möjlighet att ta del av den globala tillväxten samtidigt som sparandet bidrar till den samhällsekonomiska utvecklingen.

Fonder har varit en naturlig, och växande, del av hushållens privata sparande sedan mitten av 1980-talet när Allemansfonderna lanserades. Allemansfonderna har bidragit till att ge miljontals människor runt om i Sverige del av tillväxten på aktiemarknaden. I dag bidrar fonder även till att trygga den framtida försörjningen efter pensionen och är en naturlig byggsten i pensionssystemet. Under lång tid har fondbranschen varit med och skapat välfärd för hushållen i Sverige.

Genom att skapa möjligheter för hushåll att på ett enkelt sätt få tillträde till aktier och andra finansiella tillgångar kan man säga att ett utbrett fondsparande bidrar till en slags demokratisering av de finansiella marknaderna. Sparkapitalet i fonderna breddar kapitalmarknaden och ger i sin tur staten och företagen möjlighet att göra investeringar. Fonder som investerar i svenska värdepapper bidrar på så sätt till tillväxt och arbetstillfällen i Sverige och fondsparandet är en grundbult i såväl företagens som statens finansiering. Genom att spara i fonder som placerar på andra marknader kan vi både få del av, och bidra till tillväxt i andra länder.

Under de senaste åren har utvecklingen mot mer hållbara finansmarknader gått mycket fort. Kunder ställer nya krav och fondbolagen har utvecklat förvaltningslösningar som tillsammans med aktiv ägarstyrning bidrar till en hållbar och ansvarsfull utveckling i samhället.

Fondernas andel av hushållens finansiella förmögenhet, inklusive sparande till pensionen, uppgick 1980 till mindre än 1 procent. Därefter har andelen stigit kraftigt, och svarade 2018 för över 30 procent.

Fondernas ägarandel av aktierna noterade på den svenska börsen har fördubblats under de senaste 25 åren, från 6 till 12 procent. Det innebär att var åttonde svensk börskrona ägs av fondspararna. Andelen blir ännu högre om utländska fondbolags ägande räknas in. Fondspararna är därmed en av de största ägargrupperna på Stockholmsbörsen.

Fonder bidrar även till att trygga den framtida försörjningen efter pensionen. Idag finns fonder som alternativ i pensionssystemets samtliga delar: i den allmänna pensionen via premiepensionen, i tjänstepensionen och vid privat pensionssparande. Under 2000-talet har den absoluta merparten av nysparandet i fonder gått till pensions- och försäkringsanknutet sparande.

När en allt större del av befolkningen utgörs av äldre ställs stora krav på pensionssystemet som ska försörja allt fler. Fonder som sparform lämpar sig särskilt väl för långsiktigt sparande i premiebaserade pensionssystem. Placeringsinriktning och risknivå kan enkelt anpassas utifrån individuella önskemål och behov. Investeringarna i fonden sköts löpande av professionella förvaltare som förvaltar fonderna i andelsägarnas intresse.

En av fondsparandets fördelar är riskspridning. En fond måste ha minst 16 olika innehav och har i praktiken många fler. Visst går det att själv sätta ihop en väldifferentierad aktieportfölj, men i praktiken har de flesta sparare inte gjort det. I genomsnitt bestod en svensk aktieägares innehav av aktier i 3,9 bolag 2018. Andelen aktieägare som bara har aktier i ett bolag uppgick vid utgången av 2018 till hela 44,9 procent[15].

[15] Euroclear: Aktieägandet i Sverige 2018.

Milstolparna som gjort Sverige världsledande i fondsparande

1958 ”Postorderbröderna” Ragnar och Gösta Åhlén startar Sveriges första fond under namnet Koncentra. Fonden finns fortfarande kvar under namnet Handelsbanken Sverigefond Index

1978 Finansminister Gösta Bohman introducerar skattesparandet och skattefonder i syfte att stimulera hushållens sparande. Fondsparandet tar fart.

1979 Fondbolagens förening bildas, med uppgift att tillvara fondsparanas och fondbolagens gemensamma intresse. Det finns 24 fonder med ett sammanlagt värde på 1 miljard kronor

1984 Allemansspar lanseras med fonder som ett valalternativ, Allemansfonder. Avkastningen är skattefri och fondsparandet blir en folkrörelse i Sverige.

1985 UCITS-regelverket, som fondregleringen i Sverige och EU bygger på, kommer och införs i svenskt regelverk 1991.

1989 Valutaregleringen avskaffas och detta öppnar upp för utlandsfonder. Fondsparandet diversifieras.

1990 Fondförsäkringarna gör entré med sparande i fonder via kapitalförsäkring eller pensionsförsäkring.

1994 Individuellt pensionssparande, IPS, införs och ger möjlighet för privatpersoner att placera sitt privata pensionssparande i fonder utan försäkringsinslag.

2000 Premiepensionen introduceras. Samtliga svenskar födda från och med 1938 med en pensionsgrundande inkomst blir därmed fondsparare.

2012 Investeringssparkontot (ISK) införs.

2013 EU-direktivet om förvaltare av alternativa investeringsfonder införs i Sverige och därmed kan också dessa fonder säljas fritt i Europa.

2016 Sparandet i ISK tar verklig fart, efter att avdragsrätten för privat pensionssparande avskaffats.

2019

Fondbolagens förening
SWEDISH INVESTMENT FUND ASSOCIATION
40 ÅR

Fondbolagens förening

SWEDISH INVESTMENT FUND ASSOCIATION

